

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Ireneusz C. Kamiński
Witolda Ewa Osiatyńska

Teresa Romer
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski
Miroslaw Wyrzykowski

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członek Zarządu: Dominika Bychawska-Siniarska

Warszawa, 17 stycznia 2019 r.

Mr Linos-Alexandre Sicilianos
The European Court of Human Rights
President of the First Section
Section I
Council of Europe
67075 Strasbourg-Cedex
France

Dot. A. K. p. Polsce
Skarga nr 904/18

W nawiązaniu do pisma Pana Abel'a Campos'a Section Registrar I Sekcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 14 grudnia 2018 r., przyznającego prawo przedstawienia opinii przyjaciela sądu Wysokiemu Trybunałowi do dnia 18 stycznia 2019 r., Helsińska Fundacja Praw Człowieka z siedzibą w Warszawie, Polska, pragnie przedstawić opinię przyjaciela sądu w sprawie A.K. przeciwko Polsce (skarga nr 904/18) wraz z załącznikami.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

dr Piotr Kładoczny
Sekretarz Zarządu
Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Maciej Nowicki
Wiceprezes Zarządu
Helsińska Fundacja Praw Człowieka

**Opinia przyjaciela sądu przygotowana przez
Helsińską Fundację Praw Człowieka
w sprawie
A.K. p. Polsce (skarga nr 904/18)**

I. Wstęp

1. Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC) jest organizacją pozarządową, zajmującą się ochroną praw człowieka, do której działań statutowych należy m.in. zajmowanie się sprawami dotyczącymi naruszenia zasady równego traktowania, w tym ze względu na płeć. Ponadto Fundacja podejmowała wiele inicjatyw odnoszących się do kwestii przeciwdziałania przemocy w rodzinie i angażowała się w sprawy osób, które takiej przemocy doświadczyły.

2. Skala zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce jest znaczna. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Agencję Praw Podstawowych UE 19 % kobiet w Polsce doświadczyło przemocy fizycznej lub seksualnej ze strony obecnego lub byłego partnera albo innej osoby¹. Natomiast 37 % kobiet doznało przemocy psychicznej ze strony byłego lub obecnego partnera². Dane te pokazują, że jest to istotny problem z perspektywy ochrony praw człowieka. Także międzynarodowe organy ochrony praw człowieka zauważają, że niedostateczna ochrona ofiar przemocy domowej stanowi w Polsce problem rangi systemowej.³

3. Jednocześnie w Polsce obecnie trwa dyskusja nad modelem przeciwdziałania przemocy w rodzinie i jego skutecznością. Z jednej strony wskazuje się na konieczność wprowadzenia zmian, które zwiększą efektywność działań państwa w tym obszarze⁴. Z drugiej strony należy wspomnieć o debacie towarzyszącej przyjęciu i ratyfikacji przez Polskę Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r.⁵ (dalej: Konwencja Stambulska), w której podnoszono szereg krytycznych głosów, zarzucając m.in. jej niezgodność z Konstytucją RP⁶. Co więcej okazało się, że w 2016 r. w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości powstał wstępny projekt wniosku w sprawie wypowiedzenia Konwencji Stambulskiej (którą Polska ratyfikowała w 2015 r.)⁷. Warto podkreślić także, że pod koniec 2018 r. opracowano projekt zmian legislacyjnych osłabiających ochronę osób pokrzywdzonych przemocą domową. Ostatecznie po fali krytyki rząd wycofał się z dalszych prac nad nowelizacją⁸. Nie bez znaczenia pozostaje również to, co dzieje się na poziomie lokalnym w obszarze przeciwdziałania przemocy i realizacji przez samorządy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁹ (dalej: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie)¹⁰. Także i te okoliczności wpłynęły na fakt, że HFPC zdecydowała się na złożenie opinii przyjaciela sądu w tej sprawie.

4. W sprawie A. K. p. Polsce Skarżąca zarzuca naruszenie art. 3, 6 § 1, 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej: EKPC). Twierdzi, że nie została jej udzielona właściwa ochrona jako osobie

¹ Violence against women: an EU-wide survey. Main results, European Union Agency for Fundamental Rights, Luxembourg 2014, s. 28.

² Ibidem, s. 73-74.

³ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding comments on the seventh and eighth periodic reports of Poland, 14 November 2014, CEDAW/C/POL/CO/7-8; Human Rights Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 23 November 2016, CCPR/POL/CO/7.

⁴ Przykładowo: Pomoc osobom dotkniętym przemocą. Informacja o wynikach kontroli. Najwyższa Izba Kontroli, 2016, S.10, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10943,vp,13290.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.); ostatnie postulaty zgłaszane przez Rzecznika Praw Obywatelskich: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rusza-kampania-16-dni-akcji-przeciw-przemocy-ze-wzgledu-na-plec>

⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 961.

⁶ <https://www.ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/konwencja-przemocowa-zostanie-zaskarzona-do-trybunalu-konstytucyjnego> (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁷ Pismo Ministerstwa Sprawiedliwości do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 13 lutego 2017 r. sygn. DWMPC-III-053-1/17/2/3, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/XI.816.1.2015%20-%20MS%20ws.%20wypowiedzenia%20Konwencji.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.).

⁸ A. Szcześniak, Jednorazowa przemoc to nie przemoc? Skandaliczny projekt trafił do kosza. Ekspertka: Róbmy wszystko, by tam pozostał!, <https://oko.press/szkodliwy-zly-lepiej-ze-znalazl-sie-tam-gdzie-jego-miejsce-w-koszu-ekspertki-o-nowelizacji-ustawy-o-przemocy-w-rodzinie/> (dostęp: 6.01.2019 r.).

⁹ T.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.

¹⁰ Przykładowo miasto Zakopane jest jedyna gmina w Polsce, która konsekwentnie od lat uchyla się m.in. od obowiązku uchwalenia programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i powołania interdyscyplinarnego zespołu ds. przeciwdziałania przemocy (<https://fakty.tvn24.pl/ogladaj-online.60/zakopane-walczy-z-ustawa-o-przeciwdzialaniu-przemocy-w-rodzinie.842783.html>). Ponadto Rada Miasta Zakopanego wniosła o zbadanie zgodności z Konstytucją RP ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (sprawa o sygnaturze K 33/16, brak informacji o terminie rozpatrzenia sprawy przez Trybunał konstytucyjny, <http://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/art/9053-ustawa-o-przeciwdzialaniu-przemocy-w-rodzinie-brak-ustawowo-zdefiniowanego-pojecia-osoby-stosuj/>) (dostęp: 6.01.2019 r.).

doświadczającej przemocy domowej, o czym świadczy m.in. oddalenie jej wniosku o zobowiązanie przez sąd brata do opuszczenia rodzinnego domu, z tego powodu, że chwili składania wniosku nie mieszkała już we wspólnym domu. Jej zdaniem sądy nie uwzględniły w sposób należyty tego, że została zmuszona do ucieczki z domu w obawie o bezpieczeństwo swoje i dziecka. Ponadto prokurator odmówił zastosowania środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia mieszkania przez brata, a zastosowany środek w postaci zakazu zbliżania się do Skarżącej miał być wielokrotnie łamany. W związku z zakresem zgody udzielonej przez ETPC, opinia nie odnosi się bezpośrednio do stanu faktycznego niniejszych spraw, ale prezentuje szerszy kontekst sytuacji. W szczególności Fundacja chciała zwrócić uwagę na praktykę organów i instytucji w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, w kontekście tego, czy działania te pozwalają na zapewnienie efektywnej ochrony osobie doświadczającej przemocy, także przez skuteczne odseparowania sprawcy od osoby dotkniętej przemocą. Fundacja pragnie również przedstawić opinie adwokatów i radców prawnych, którzy wzięli udział w zorganizowanej przez HFPC ankiecie dotyczącej skuteczności obowiązujących w tym zakresie procedur¹¹.

II. Przemoc w rodzinie w polskim prawie – uwagi ogólne

5. Po raz pierwszy w polskim ustawodawstwie regulacje wprost odnoszące się do przemocy w rodzinie zostały wprowadzone na mocy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy przez „przemoc w rodzinie” należy rozumieć „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”. Natomiast „członkiem rodziny” jest osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego¹² (dalej: kk), czyli: małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Ponadto w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie członkiem rodziny jest także inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca.

6. Należy zaznaczyć, że w 2018 r. Europejski Instytut Równości Kobiet i Mężczyzn¹³ skierował do Polski zalecenie dotyczące konieczności zmiany definicji przemocy w rodzinie i dostosowanie jej m.in. do postanowień Konwencji Stambulskiej. W szczególności chodzi o konieczność włączenia do definicji aktów przemocy między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, którzy już wspólnie nie zamieszkują. Taka sytuacja powoduje, że akty przemocy w takich sytuacjach nie są uwzględniane w statystykach jako przemoc w rodzinie, na co zwracał uwagę również Rzecznik Praw Obywatelskich¹⁴.

7. W polskim prawie nie istnieje odrębne i szczególne przestępstwo, które kryminalizowałoby stosowanie przemocy w rodzinie. Definicji przemocy w rodzinie nie wyczerpuje przestępstwo znęcania się (art. 207 kk). Jako przemoc w rodzinie mogą zostać zakwalifikowane także inne przestępstwa¹⁵. W oficjalnych statystykach dotyczących przestępstw przemocy w rodzinie uwzględniane są wszystkie czyny wyczerpujące znamiona wyżej wskazanych przestępstw, jeśli zostały popełnione w związku ze stosowaniem przemocy w rodzinie.¹⁶

8. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w doktrynie podnosi się, iż przestępstwo znęcania się, o którym mowa w art. 207 kk, nie stanowi efektywnego narzędzia w zwalczaniu przemocy w rodzinie, ponieważ jego zakres jest zbyt wąski i nie każdy akt przemocy w rodzinie może być uznany za wyczerpujący znamiona tego przestępstwa.

¹¹ W przygotowanej przez HFPC ankiecie wzięło udział w sumie 82 adwokatów i radców prawnych. Ankieta miała charakter anonimowy i została przeprowadzona w wersji on-line, a informacje o ankiecie były rozpowszechniane wewnątrz środowiska prawników, także w ramach samorządów zawodowych. Nie wszystkie ankietowane osoby odpowiedziały na każde z zadanych pytań, dlatego zaprezentowane w opinii wyniki mogą nie sumować się do ogólnej liczby osób, która wzięła udział w ankiecie.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 z późn. zm.).

¹³ Data collection on intimate partner violence by the police and justice sectors: Poland, European Institute for Gender Equality, <https://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/data-collection-intimate-partner-violence-police-and-justice-sectors-poland> (dostęp: 6.01.2019 r.).

¹⁴ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 listopada 2018 r., sygn. III.518.21.2018.JA, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MRPiPS%20w%20sprawie%20danych%20statystycznych%20dotyc%C4%85cych%20przemocy%20w%20zwi%C4%85zkach.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.).

¹⁵ Są to m.in.: zabójstwo (art. 148 § 1-4 kk), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 §1-3 kk), spowodowanie średniego i lekkiego uszczerbku (art. 157 § 1 kk), pozbawienie wolności (art. 189 kk), groźba bezprawna (art. 190 kk), uporczywe nękanie (art. 190a kk), stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia do określonego zachowania (art. 191 kk), utrwalanie i rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby (art. 191a kk), zgwałcenie (art. 197 § 1-3 kk), współżycie z osobą w stanie ograniczonej poczytalności (art. 198 kk), wymuszenie współżycia płciowego (art. 199 kk), pedofilia (art. 200 § 1 i 3 kk), kazirodztwo (art. 201 kk), prezentowanie treści pornograficznych (art. 202 § 1-4b kk), doprowadzanie przemocą do prostytutki (art. 203 kk), rozpijanie małoletnich (art. 208 kk).

¹⁶ Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Na Lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.ms.gov.pl/Data/Files/public/sprawozdanie-za-2016-r.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.).

W konsekwencji powoduje to, że organy wymiaru sprawiedliwości są często pasywne w ściganiu tego typu spraw z własnej inicjatywy¹⁷. Jednocześnie w końcowych obserwacjach z 7 i 8 okresowego przeglądu z wykonania przez Polskę Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet Komitet ONZ ds. eliminacji dyskryminacji kobiet (dalej: Komitet CEDAW) w swoich rekomendacjach wskazał na konieczność nowelizacji prawa karnego, tak by wprost kryminalizowane było stosowanie przemocy w rodzinie, a zmiany te uwzględniały fakt, że w szczególności przemoc w rodzinie dotyka kobiety.¹⁸

III. Niebieska karta

9. Na mocy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadzona została procedura „Niebieskiej Karty”, która obejmuje „ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie”¹⁹. Celem tej procedury jest identyfikacja występowania zjawiska przemocy w rodzinie oraz ułatwienie udzielania pomocy ze strony różnych służb na szczeblu lokalnym²⁰. Zgodnie z art. 9d ust. 4 ustawy wszczęcie procedury "Niebieskie Karty" następuje przez wypełnienie formularza "Niebieska Karta" w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.

10. Formularz „Niebieskiej Karty” powinien zostać uzupełniany zawsze w razie powzięcia informacji o podejrzeniu stosowania przemocy w rodzinie. Ze statystyk prowadzonych przez Policję²¹ wynika, że w 2017 r. funkcjonariusze Policji wypełnili 75 662 formularze „Niebieska Karta – A”. Od 2014 r. liczba corocznie wypełnianych formularzy utrzymuje się na podobnym poziomie, co pokazuje wykres nr 1, choć w 2014 r. liczba ta osiągnęła najwyższą wartość – 77 808 formularzy. W przeważającej większości wypełnione formularze „Niebieskiej Karty” to formularze wszczynające procedurę – przykładowo w 2017 r. stanowiły one niemal 82 % ogólnej liczby wypełnionych formularzy.

11. W sumie w 2017 r. Policja odnotowała 165 770 przypadków przemocy w rodzinie (w 2016 r. - 161 467, w 2015 r. – 168 477). Najwięcej stwierdzonych sytuacji przemocowych dotyczyło przemocy psychicznej (46,56% wszystkich przypadków). Następną najliczniejszą grupę stanowiły przypadki przemocy fizycznej (36,18%). Natomiast przypadki przemocy ekonomicznej stanowiły nieco ponad 1%, a przypadki przemocy seksualnej poniżej 1% ogólnej liczby wszystkich przypadków. Pozostałe 15 % to przypadki innych rodzajów przemocy.

12. Warto w tym kontekście zaznaczyć, że według badań przeprowadzonych na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, aż ok. 75% osób, które doświadczyło przemocy w rodzinie, nie ubiegało się o pomoc ze strony jakiegokolwiek instytucji. Tak wysoki odsetek osób, które nie szukały pomocy, może wynikać z niewiedzy tych osób, ale także ze strachu przed sprawcą, wstydu przed opinią publiczną i niechęcią do kontaktowania się z wymiarem sprawiedliwości²².

13. Z policyjnych statystyk wynika, że w Polsce w 2017 r. było 92 529 osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie. Niemal ¾ tej liczby to kobiety (mężczyźni – około 12 %, małoletni prawie 15 %). W tym samym roku odnotowano 76 206 domniemych sprawców przemocy – niemal 92 % z nich to mężczyźni.

14. W 2017 r. Policja dokonała 18 175 zatrzymań osób, co do których istniało podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, co stanowi około 24 % ogólnej liczby osób podejrzewanych o stosowanie przemocy. Widoczne jest również, że odsetek osób zatrzymanych różni się w poszczególnych częściach kraju, co obrazuje tabela nr 2.

¹⁷ M. Płatek, Ochrona prawna przed przemocą wobec kobiet i przemocą domową [w:] S. Trociuk (red.), Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet, w tym kobiet starszych i kobiet z niepełno sprawnościami. Analiza i zalecenia, Warszawa 2013, s. 22, 24.

¹⁸ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding comments on the seventh and eighth periodic reports of Poland, 14 November 2014, CEDAW/C/POL/CO/7-8.

¹⁹ Art. 9d ust. 2 ustawy.

²⁰ H. Sasal, Procedura „Niebieskie Karty” jako przykład łączenia kompetencji różnych służb w: *Przewodnik do realizacji ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, <http://niebieskalinia.pl>

²¹ Dane statystyczne dotyczące „Niebieskiej Karty” zaprezentowane w tym rozdziale na podstawie: Informacja dotycząca realizacji przez jednostki organizacyjne Policji procedury „Niebieskiej Karty” oraz inicjatyw podejmowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy w 2014, 2015, 2016, 2017 roku, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/137709,Sprawozdania-z-realizacji-procedury-quotNiebieskie-Kartyquot.html> (dostęp: 6.01.2019 r.).

²² Wyniki badań przeprowadzonego przez WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pt. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, https://www.gov.pl/documents/1048151/1060973/DPS_przemoc_Badania_por%C3%B3wnawcze_oraz_diagnoza_skali_wyst%C4%99powania_przemocy_w_rodzinie_w%C5%9B%C3%B3d_os%C3%B3b_doros%C5%82ych_oraz_dzieci_z_podzia%C5%82em_na_poszczeg%C3%B3lne_formy_przemocy.pdf/a364db1f-0078-1ff7-97bd-61e173110ef3 (dostęp: 6.01.2019 r.)

Najniższy odsetek zatrzymanych (około 10-12% ogółu osób podejrzewanych) odnotowano w garnizonie policji w Lublinie, Szczecinie, Kielcach, a najwyższy (ponad 40 %) w Radomiu, Łodzi, Białymstoku.

IV. Postępowania karne w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie

15. Wypełnienie formularza Niebieskiej Karty nie oznacza automatycznego wszczęcia przez Policję lub prokuraturę postępowania przygotowawczego w związku z popełnieniem przestępstwa na szkodę osoby doświadczającej przemocy. Przykładowo w 2016 r.²³ jednostki Policji wszczęły 26 633 dochodzenia w sprawach związanych z przemocą w rodzinie. W tym samym roku funkcjonariusze Policji wydali 13 876 postanowień w przedmiocie odmowy wszczęcia dochodzenia w tego typu sprawach, a 15 391 spraw zostało umorzonych. Jedynie 10 689 spraw funkcjonariusze zakończyli przez sporządzenie aktu oskarżenia przeciwko domniemanemu sprawcy. Z danych tych wynika, że większość spraw jest umarzana lub odmawia się w nich wszczęcia postępowania przygotowawczego. Podobną prawidłowość można zaobserwować także w latach poprzednich²⁴. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na przeprowadzone badania praktyki organów procesowych w sprawach z art. 207 kk. Wynika z nich, że w 2005 r. połowa postępowań przygotowawczych dotyczących tego przestępstwa została umorzona, a w przytłaczającej większości powodem takiej decyzji był brak dowodów potwierdzających popełnienie przestępstwa²⁵.

16. Istotne jest również prześledzenie danych dotyczących orzecznictwa sądów w sprawach karnych dotyczących czynów stanowiących przemoc w rodzinie. W 2016 r.²⁶ osądzonych zostało 14 914 osób oskarżonych o popełnienie przestępstwa związanego z przemocą w rodzinie. Skazanych zostało 12 340 osób, z czego na karę bezwzględnego pozbawienia wolności tylko 2551 osób (z warunkowym zawieszeniem wykonania 6 149). Najliczniejszą grupę spośród skazanych stanowiły osoby uznane za winnych popełnienia przestępstwa z art. 207 § 1 kk (przestępstwo znęcania się) – 9133 osób, z czego 1927 osobom sądy wymierzyły kary bezwzględnego pozbawienia wolności²⁷. Analogiczne zależności występują także w poprzednich latach (2015-2014).

17. Jednocześnie HFPC w przeprowadzonej ankiecie zapytała prawników o trudności, z jakimi spotykają się oni podczas prowadzenia spraw dotyczących przemocy w rodzinie. Niemal 80 % adwokatów i radców w tym kontekście wskazało na stereotypowe postrzeganie spraw lub osoby doświadczającej przemocy albo sprawcy (wykres nr 3). Ponad 66 % uznało, że organy procesowe lekcewały sprawę, a ponad połowa wskazała, że trudnością była przewlekłość postępowania. Na trudności dowodowe wskazało ponad 46 % ankietowanych.

18. Informacje dotyczące niskiej liczby kierowanych aktów oskarżenia oraz skazań w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, a także łagodne podejście organów procesowych, zostało dostrzeżone przez Komitet CEDAW. W 2014 r. w końcowych obserwacjach z 7 i 8 okresowego przeglądu z wykonania przez Polskę Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet Komitet stwierdził: „[z]aniepokojenie może wzbudzać znaczące rozpowszechnienie przemocy wobec kobiet w Państwie- Stronie Konwencji oraz brak spójnej strategii nakierowanej na eliminowanie wszystkich form przemocy ze względu na płeć, której doświadczają kobiety. W szczególności Komitet jest zaniepokojony występującymi lukami w regulacjach prawnych dotyczących zwalczania przemocy, ograniczoną skutecznością środków ochronnych oraz niską liczbą oskarżeń i skazań w sprawach przemocy domowej, co skutkuje tym, że kobiety, które doświadczają tej przemocy, pozbawione są adekwatnej ochrony.”²⁸ Problem ten dostrzegł także Komitet Praw Człowieka w 2016 r., który wezwał Polskę do przyjęcia spójnej i kompleksowej strategii zwalczania przemocy domowej m.in., przez “zapewnienie, że sprawy dotyczące przemocy domowej zostaną wyczerpująco zbadane, domniemani sprawcy oskarżeni, a jeśli zostaną skazani, to będą karani odpowiednimi sankcjami, a osoby pokrzywdzone

²³ Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Na Lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, https://www.ms.gov.pl/Data/Files/_public/sprawozdanie-za-2016-r_.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.).

²⁴ Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Na Lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, https://www.ms.gov.pl/Data/Files/_public/sprawozdanie-za-2015-r_.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.).

²⁵ A. Mroziak, E. Rutkowska, I. Sienkiewicz, Kogo chronimy przed przemocą? Dwa lata ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Raport krytyczny, Warszawa 2007, s. 39, http://feminoteka.pl/wp-content/uploads/2016/05/kogo_chronimy.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.).

²⁶ Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Na Lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, https://www.ms.gov.pl/Data/Files/_public/sprawozdanie-za-2016-r_.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.).

²⁷ Natomiast jeśli chodzi o przestępstwo znęcania się ze szczególnym okrucieństwem (art. 207 § 2 kk), to 8 z 14 uznanych za winnych zostało skazanych na kary bezwzględnego pozbawienia wolności. W przypadku przestępstwa znęcania się, w wyniku którego nastąpiło targnięcie się na życie (art. 207 § 3 kk), karę taką wymierzono 11 z 23 skazanych.

²⁸ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding comments on the seventh and eighth periodic reports of Poland, 14 November 2014, CEDAW/C/POL/CO/7-8.

przemocą będą miały dostęp do efektywnych narzędzi i środków ochrony, w tym zakazów zbliżania się, które będą natychmiast skuteczne”.²⁹

V. Izolacja sprawcy od osoby doświadczającej przemocy

19. Izolacja sprawcy od osoby doświadczającej przemocy jest jednym z najistotniejszych aspektów przeciwdziałania przemocy w rodzinie³⁰. Środowiska organizacji pozarządowych zajmujące się tematyką przemocy w rodzinie³¹ od dawna zgłaszały postulaty odnoszące się do konieczności wprowadzenia regulacji, które będą zapewniały szybkie i efektywne odseparowanie sprawcy od osoby doświadczającej przemocy. Jednocześnie wskazywano, że obowiązujące do 2010 r. regulacje np. środki zapobiegawcze przewidziane przez procedurę karną nie były stosowane w sposób efektywny w tego typu sprawach. Mimo tych głosów ostatecznie w pierwotnym brzmieniu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nie znalazły się przepisy, które przewidywałyby nowe i szczególne rozwiązania prawne. Dopiero na mocy ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw³² wprowadzono nowe rozwiązania, które pozwalają organom na izolację sprawcy od osoby doświadczającej przemocy. Środki te, to: zobowiązanie sprawcy przemocy do opuszczenia lokalu orzekane w procedurze cywilnej oraz nowy środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu.

20. Jednocześnie zwracając uwagę na efektywność dostępnych w polskim prawie środków w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i odseparowania sprawcy od osoby doświadczającej przemocy w rodzinie należy wskazać, że Komitet CEDAW w Generalnej Rekomendacji nr 19 na temat przemocy wobec kobiet wskazał na obowiązek państw w zapewnieniu efektywnych środków prawnych, w tym karnych i cywilnych, które pozwolą chronić skutecznie kobiety przed wszelkimi formami przemocy opartej na płci, w tym przemocy domowej³³. Jednocześnie W 2005 r. Komitet CEDAW w sprawie A. T. p. Węgrom uznał, że państwo to złamało postanowienia Konwencji w sprawie eliminacji dyskryminacji kobiet, ponieważ krajowe rozwiązania nie przewidywały efektywnej i natychmiastowej ochrony dla osoby doświadczającej przemocy przed poniżającym traktowaniem ze strony byłego partnera³⁴.

21. Istotne w tym kontekście są także postanowienia Konwencji Stambulskiej, która zawiera wiele konkretnych i szczegółowych postanowień dotyczących tego, jakie środki ochronne powinny być dostępne osobom doświadczającym przemocy. Przykładowo art. 52 Konwencji Stambulskiej przewiduje konieczność wprowadzenia regulacji prawnych, na mocy których organy państwa byłyby uprawnione do nakazania sprawcy aktu przemocy, w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia, czasowego opuszczenia miejsca zamieszkania ofiary oraz zakazania wchodzenia do lokalu zajmowanego przez ofiarę lub kontaktowania się z ofiarą lub osobą zagrożoną. Przy czym organy podejmując te działania powinny dawać pierwszeństwo bezpieczeństwu ofiar. Ponadto Konwencja Stambulska w art. 53 obliguje do zagwarantowania osobom doświadczającym przemocy w rodzinie możliwości wystąpienia o wydanie odpowiednich zakazów zbliżania się lub nakazów ochrony, a ich stosowanie powinno umożliwiać zapewnienie natychmiastowej ochrony, nawet bez wysłuchania strony przeciwnej – jeśli to konieczne.

V.1. Środki zapobiegawcze, w tym nakaz opuszczenia lokalu

22. Na gruncie postępowania karnego istnieją instytucje, których zastosowanie może prowadzić do odizolowania sprawcy od osoby doświadczającej przemocy w rodzinie. Są to środki zapobiegawcze, które mogą być stosowane przez prokuratora (a w określonych sytuacjach przez sąd) w toku postępowania przygotowawczego i sądowego. Środkami tymi są oddanie pod dozór Policji połączony z zakazem kontaktowania z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie (art. 275 § 2 Kodeksu postępowania karnego³⁵ - dalej: kpk); oddanie pod dozór Policji pod warunkiem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275 § 3 kpk); tymczasowe aresztowanie, nakaz okresowego opuszczenia lokalu (art. 275a kpk).

²⁹ Human Rights Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 23 November 2016, CCPR/POL/CO/7.

³⁰ S. Spurek, Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie od ofiary. Prokuratura i Prawo, 2013, nr 7-8. s. 147-156.

³¹ U. Nowakowska, *Bije – musi odejść, czyli o potrzebie wprowadzenia do polskiego prawa rozwiązań, które pozwalałyby na szybkie usunięcie sprawcy przemocy z domu*, Pr. i Pł. 2000, nr 1, s. 20.

³² Dz. U. Nr 124, poz. 842.

³³ CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women, Eleventh session (1992), https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf

³⁴ Views of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women of 26 January 2005 in the case of *A.T. v. Hungary*, Communication No. 2/2003.

³⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 z późn. zm.

23. Warto zwrócić szczególną uwagę na wprowadzony w 2010 r. do kpk środek zapobiegawczy, którego celem jest odseparowanie sprawcy od osoby doświadczającej przemocy. Art. 275a. kpk wskazuje, że tytułem środka zapobiegawczego można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził. W postępowaniu przygotowawczym środek ten stosuje się na wniosek Policji albo z urzędu. W przypadku zatrzymania sprawcy przemocy, gdy zachodzą podstawy do zastosowania tego środka, Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego; wniosek powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego. Środek ten stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli nie ustały przesłanki jego stosowania sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące.

V.1.A. Środki zapobiegawcze – praktyka stosowania

24. Prokuratorzy co raz częściej decydują się na zastosowanie nowego środka, jakim jest nakaz opuszczenia lokalu³⁶, co pokazuje wykres nr 4. W 2012 r. środek ten zastosowano 1241 razy, natomiast w 2017 r. liczba ta wyniosła 3761. Widoczne jest również zróżnicowanie ilości zastosowanych nakazów w różnych częściach kraju, co pokazuje wykres nr 5. W 2017 r. najwięcej nakazów wydali prokuratorzy z obszaru właściwości Prokuratury Regionalnej w Gdańsku (684), Krakowie (607). Najmniej na obszarze właściwości Prokuratury Regionalnej w Rzeszowie (166), Warszawie (181), Lublinie (186). Analogiczną prawidłowość można zaobserwować także w latach poprzednich.

25. W sprawach karnych dotyczących stosowania przemocy w rodzinie (nie tylko w sprawach dotyczących przestępstwa znęcania się) prokuratorzy równie często sięgali po środek zapobiegawczy w postaci oddania pod dozór Policji połączony z zakazem kontaktowania się; przykładowo w 2016 r. środek ten zastosowano 3427 razy³⁷. Ponadto na przestrzeni lat 2010-2016 widoczny jest wzrost liczby zastosowanych środków tego rodzaju, co obrazuje wykres nr 6. Znacznie rzadziej stosowany przez prokuratorów jest środek w postaci oddania pod dozór Policji pod warunkiem opuszczenia lokalu – w 2016 r. zastosowano ten środek 760 razy³⁸, a dane z lat poprzednich pokazuje wykres nr 7.

26. W latach 2010-2016 prokuratorzy w sprawach dotyczących stosowania przemocy w rodzinie kierowali od ok. 1500 do 2300 wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania w stosunku do podejrzanych³⁹. Szczegółowe dane obrazuje wykres nr 8. Warto dodać, że w ponad 90 % wnioski te były uwzględniane przez sąd.

27. HFPC zbadała jak często, w ocenie adwokatów i radców prawnych, stosowany jest środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu, a także inne środki, które wiążą się z izolacją sprawcy od osoby doświadczającej przemocy. Jeśli chodzi o stosowanie nakazu opuszczenia lokalu, to największa liczba prawników wskazała, że środek ten był stosowany w niektórych sprawach – 20 wskazań (wykres nr 9). Niemal tyłu samo pełnomocników wskazało, że środek ten nie był stosowany w sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie, w których brali udział. Ponadto niemal połowa ankietowanych prawników wskazała, że w tego typu sprawach nie był stosowany środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania (wykres nr 10), a niewielu mniej respondentów wskazało, że taki środek był stosowany w niektórych sprawach. Jednocześnie w odniesieniu do stosowania środka zapobiegawczego w postaci oddania pod dozór Policji połączony z zakazem kontaktowania się z pokrzywdzonym lub zakazem zbliżania się do określonych osób, ponad połowa prawników wskazała, że taki środek był stosowany w niektórych sprawach, w których brali oni udział (wykres nr 11). Około 25 % ankietowanych wskazało, że środek ten nie był stosowany, a po 4 prawników wskazało, że był on stosowany w około połowie albo w większości spraw, z którymi mieli styczność.

28. Jednocześnie HFPC zapytała adwokatów i radców prawnych o to, czy organy procesowe reagowały na prośby lub wnioski ze strony prawników lub ich klientów o zastosowanie środków zapobiegawczych (wykres nr 12). Prawnicy, w odniesieniu do każdego z trzech wymienionych wyżej środków najczęściej wskazywali, że zastosowanie środka zapobiegawczego w odpowiedzi na prośbę lub wniosek następowało w niektórych sprawach. W przypadku nakazu opuszczenia lokalu 25 % badanych prawników wskazało, że taki środek mimo

³⁶ Dane na podstawie pisma Prokuratury Krajowej do HFPC z dnia 17 listopada 2018 r. sygn. PK I Ip 385.2018.

³⁷ Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Na Lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

wniosku nie został zastosowany w żadnej sprawie, a tylko 2 ankietowane osoby wskazały, że był on stosowany w większości spraw, z którymi miały styczność. HFPC poprosiła prawników również o wskazanie tego, czy w trakcie postępowań środki zapobiegawcze były stosowane z urzędu, bez żadnego wniosku lub prośby ze strony uczestników postępowania. Odpowiedzi na to pytanie przedstawia wykres nr 13. Ankietowani najczęściej wskazali, że środki zapobiegawcze z urzędu były stosowane w niektórych sprawach, jednak niemal 40 % prawników wskazało, że nakaz opuszczenia lokalu nie został zastosowany w żadnej sprawie, w której uczestniczyli.

29. Istotną okolicznością jest to, czy osoby podejrzane lub oskarżone przestrzegają warunków środków zapobiegawczych. Niemal 40 % ankietowanych prawników wskazało, że podejrzany lub oskarżony w większości spraw przestrzegał nałożonych na niego obowiązków (wykres nr 14). Natomiast prawie 20% adwokatów i radców prawnych wskazało, że podejrzani lub oskarżeni w większości spraw nie stosowali się do środków zapobiegawczych. Przy czym około 40 % ankietowanych wskazało, że organy procesowe zwykle nie reagowały na to, że podejrzani lub oskarżeni nie przestrzegali warunków środków zapobiegawczych. Natomiast tylko nieco ponad 10 % prawników zadeklarowało, że organy procesowe zwykle podejmowały jakieś działania w takiej sytuacji (wykres nr 15).

30. Warte przywołania są również wyniki analizy akt postępowania w sprawach karnych dotyczących przestępstwa znęcania się, które zostały przeprowadzone w latach 2010 oraz 2012 i objęty 120 spraw. Wynikało z nich, że ponad 80 % sprawców zamieszkiwało razem z osobami doświadczającymi przemocy w trakcie toczącego się postępowania karnego, a ponad połowa w trakcie całego postępowania. Niektóre z tych osób zamieszkiwały wspólnie nawet w jednym pomieszczeniu. W 94 % spraw, w których sprawca i osoba doświadczająca przemocy wspólnie zamieszkiwali, prokurator nie zastosował żadnego z dostępnych środków zapobiegawczych, które pozwoliłyby na odseparowanie sprawcy. Autorka badania jako przyczynę wskazała błędne rozumienia przez organy procesowe istoty przemocy w rodzinie jako konfliktu rodzinnego, przez co upatrywały one swoją główną rolę w utrzymaniu poprawnych relacji w rodzinie, zamiast w ochronie osoby doświadczającej przemocy⁴⁰.

V.1.B.Wnioski

31. Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej dane oraz wyniki badań należy poddać w wątpliwość, czy obecne regulacje z zakresu procedury karnej przewidują efektywną ochronę dla osób doświadczających przemocy i gwarantują natychmiastowe i skuteczne odseparowanie sprawcy. W raporcie Najwyższej Izby Kontroli z 2016 r., w którym wskazano na ograniczoną skuteczność wsparcia dla osób doświadczających przemocy, podkreślono, że w większości przypadków to ofiary przemocy w sytuacji kryzysowej zmuszone są opuścić wspólne mieszkanie⁴¹. Przede wszystkim w piśmiennictwie wskazuje się, że nadal brakuje w polskim prawie rozwiązań, które pozwalałyby na natychmiastowe usunięcie sprawcy przemocy z lokalu bez konieczności formalnego inicjowania postępowania karnego. Obecnie środki zabezpieczające mogą być stosowane tylko po wszczęciu postępowania. Amnesty International powołując się na ekspertów z organizacji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁴² wskazuje, że brak regulacji (oraz wadliwe stosowanie już istniejących) jest jednym z największych mankamentów polskiego systemu przeciwdziałania przemocy.⁴³ Dlatego postuluje się, by przyznać Policji uprawnienie do nakładania na sprawcę przemocy nakazu opuszczenia lokalu na okres do 14 dni⁴⁴.

32. Jednocześnie pomimo tego, że prokuratorzy co raz częściej sięgają po środki zapobiegawcze w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, należy uznać, że w porównaniu do liczby toczących się postępowań przygotowawczych w tych sprawach, liczba ta jest niewystarczająca i w większości spraw nie są stosowane żadne środki, które mają doprowadzić do izolacji sprawcy od osoby narażonej na przemoc. Potwierdza to także analiza wyników ankiety przeprowadzonej przez HFPC wśród prawników. Ponadto ich zdaniem obecnie obowiązujące regulacje z zakresu prawa i procedury karnej dotyczące przemocy w rodzinie nie zapewniają efektywnej ochrony osobie doświadczającej przemocy w rodzinie (w szczególności w kontekście odseparowania sprawcy od osoby

⁴⁰ M. Czarkowska, Przeciwdziałanie przemocy domowej wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji, Warszawa 2014, s. 285, 287, 300 - 301.

⁴¹ Pomoc osobom dotkniętym przemocą. Informacja o wynikach kontroli. Najwyższa Izba Kontroli, 2016, S.10, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10943,vp,13290.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁴² m.in. Centrum Praw Kobiet, Fundacja Feminoteka, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia.

⁴³ Polska wolna od przemocy wobec kobiet, Amnesty International, Warszawa 2018, s. 25, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2018/02/Polska-wolna-od-przemocy-wobec-kobiet_analiza_Amnesty-International-2.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.).

⁴⁴ S. Spurek, Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie od ofiary. Prokuratura i Prawo, 2013, nr 7-8. s. 147-156.

doświadczającej przemocy, zapewnienia bezpieczeństwa przed kolejnymi aktami przemocy) – takiej odpowiedzi udzieliło niemal $\frac{3}{4}$ ankietowanych.

V.2. Wniosek o zobowiązanie członka rodziny do opuszczenia lokalu

33. Jak zostało to wspomniane wyżej, nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2010 r. wprowadzono nową instytucję, której celem było umożliwienie odseparowania sprawcy od osoby doświadczającej przemocy bez korzystania ze środków, które są dostępne jedynie po wszczęciu postępowania karnego. Zgodnie z art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osoba dotknięta przemocą może żądać zobowiązania członka rodziny do opuszczenia mieszkania, jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie. Sprawa jest rozpatrywana przez sąd cywilny w trybie nieprocesowym. Postanowienie staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności. W doktrynie podkreśla się, że orzeczenie tego obowiązku jest niezależne od stosunków własnościowych lokalu, nie prowadzi do pozbawienia własności, a jedynie stanowi ograniczenie w korzystaniu z niej.⁴⁵

V.2.A. Statystyka spraw o zobowiązanie członka rodziny do opuszczenia lokalu

34. W pierwszej instancji wnioski o zobowiązanie do opuszczenia lokalu rozpoznają sądy rejonowe. W skali kraju liczba takich spraw jest niewielka. W 2017 r. do sądów w całej Polsce wpłynęły 1454 wnioski oparte o art. 11 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy⁴⁶. Dla porównania w 2017 r. ogólna liczba spraw cywilnych, które wpłynęły do sądów rejonowych wyniosła 3 419 184 sprawy⁴⁷. Jednak można zauważyć tendencję wzrostową liczby składanych wniosków. W 2011 r., czyli w roku następującym po wejściu w życie art. 11 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, złożono jedynie 197 wniosków, natomiast w latach 2015 – 2017 liczba ta oscylowała wokół 1400- 1500 wniosków. Szczegóły co do liczby składanych wniosków w skali kraju zawiera wykres nr 16. Widoczne jest również zróżnicowanie liczby składanych wniosków w poszczególnych apelacjach sądowych. Przykładowo w 2017 r. najwięcej wniosków zostało złożonych w apelacji gdańskiej (244) i katowickiej (195), a najmniej w apelacji rzeszowskiej (53) i warszawskiej (60). Takie same tendencje można zaobserwować również w latach poprzednich, co obrazuje wykres nr 17.

35. Z analizy rozstrzygnięć (wykres nr 18) w sprawach o zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu wynika, że około 45 % wniosków było uwzględnianych, a oddalanych było około 10-20 %. Istotna część spraw (około 20 – 25 %) jest umarzana, a w przeważającej większości umorzenie jest spowodowane cofnięciem wniosku w trakcie postępowania. Przykładowo w 2017 r. cofnięto 231 wniosków, w 2016 r. - 210, w 2015 r. – 195, w 2014r. – 173.

36. W sprawach o zobowiązanie do opuszczenia lokalu składanych jest niewiele apelacji. Sądami drugiej instancji w tych sprawach są sądy okręgowe. Do tej pory najwięcej apelacji złożono w 2017 r. – 103 apelacje. Widoczna jest również tendencja wzrostowa liczby odwołań składanych w tych sprawach, co obrazuje wykres nr 19. W znacznej większości przypadków apelacje te są uwzględniane w całości lub w części.

V.2.B. Czas trwania postępowań o zobowiązanie członka rodziny do opuszczenia lokalu

37. Istotną okolicznością, na którą należy zwrócić uwagę, jest czas trwania postępowań o zobowiązanie do opuszczenia lokalu. Zgodnie z art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, pierwsza rozprawa w sprawie powinna odbyć się w ciągu miesiąca od złożenia wniosku. Nie są gromadzone dane co do tego, czy faktycznie rozprawy wyznaczane są zgodnie z tym terminem⁴⁸. Przy czym należy podkreślić, że termin ten ma charakter instrukcyjny i przekroczenie go nie niesie za sobą żadnych konsekwencji. Natomiast Ministerstwo Sprawiedliwości dysponuje danymi co do czasu trwania postępowania w tych sprawach (podawany w dniach

⁴⁵ S. Spurek, Art. 11(a). W: Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz. LEX, 2012.

⁴⁶ Dane w tym rozdziale na podstawie pisma Ministerstwa Sprawiedliwości do HFPC z dnia 3 grudnia 2018 r. wraz z załącznikami, sygn. DSF-II-082-305/18.

⁴⁷ Analiza statystyczna działalności sądów w Polsce – sądy rejonowe za rok 2017, Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2017/>

⁴⁸ Pismo Ministerstwa Sprawiedliwości do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 12 czerwca 2017 r., sygn. DL-I-053-6/17, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-zgadza-sie-z-rpo-sprawy-sadowe-o-opuszczenie-mieszkania-przez-sprawce-pilne> (dostęp: 6.01.2019 r.)

według wskaźnika czasu trwania postępowania liczonego zgodnie z metodologią CEPEJ)⁴⁹. Z danych tych (zobrazowanych na wykresie nr 20) wynika, że dla postępowań w pierwszej instancji w 2011 r. wskaźnik ten w skali kraju wyniósł niemal 320 dni, w pozostałych latach wahał się między niemal 119 dniami a 181 dniami⁵⁰. Widoczne są również różnice w długości trwania tych postępowań w różnych apelacjach – przykładowe dane w tym zakresie przedstawia wykres nr 21. Najdłuższy czas trwania tego typu spraw odnotowuje się w apelacji warszawskiej.

38. Dane dotyczące trwania postępowań odwoławczych przedstawia wykres nr 22. Widoczna jest tendencja spadkowa wskaźnika czasu trwania postępowań odwoławczych w tych sprawach. W 2012 r. wskaźnik ten dla całego kraju wyniósł 182,5 dnia, natomiast w 2017 r. było to 129,04 dnia. Jednak warte odnotowania są również szczególnie wysokie wartości wskaźnika czasu trwania postępowania w tych sprawach dla poszczególnych apelacji sądowych. Przykładowo w 2012 r. w apelacji rzeszowskiej wpłynęły 2 sprawy, a wskaźnik czasu trwania postępowania wyniósł 365 dni, w 2013 r. w apelacji katowickiej wpłynęły 3 sprawy, a wskaźnik czasu trwania postępowań wyniósł 730 dni, a dla apelacji białostockiej (dwie sprawy) i krakowskiej (dwie sprawy) 365 dni. W 2014 r. wskaźnik w wysokości 365 dni odnotowano w apelacji łódzkiej (2 sprawy) oraz szczecińskiej (dwie sprawy). W 2015 r. taką wartość wskaźnika odnotowano w apelacji warszawskiej (1 sprawa), a wskaźnik w wysokości 304,17 dnia w apelacji poznańskiej (9 spraw). Najwyższy wskaźnik w 2016 r. odnotowano w apelacji warszawskiej (10 spraw) – 438 dni, oraz w apelacji białostockiej (4 sprawy) – 365 dni. W 2017 r. najwyższą wartość wskaźnik osiągnął w apelacji poznańskiej – 208,57 dnia (8 spraw), a w pierwszym półroczu 2018 r. w apelacji warszawskiej 273,75 dnia (3 sprawy).

39. Z powyżej przedstawionymi danymi korespondują również wyniki ankiety przeprowadzonej przez HFPC wśród adwokatów i radców prawnych. Jeśli chodzi o czas trwania postępowań przed sądem I instancji, w których brali udział, to najczęściej wskazywali oni, że zwykle trwały one od 1 do 3 miesięcy oraz od 3 do 6 miesięcy (wykres nr 23). Jedna osoba wskazała, że postępowania zwykle toczyły się krócej niż jeden miesiąc, a dwie zaznaczyły, że brały udział w sprawach, które zwykle trwały ponad 1 rok. Co do długości postępowania odwoławczego, to ponad połowa wskazań dotyczyła okresu między 3 a 6 miesięcy, a ponad ¼ odpowiedzi czasu między 1 a 3 miesiące (wykres nr 24). Niezależnie od tego 9 prawników wskazało, że oprócz wskazania przeciętnego czasu trwania postępowań o zobowiązanie do opuszczenia mieszkania, uczestniczyli oni w postępowaniach, które trwały szczególnie długo. Wskazali oni, że brali udział w sprawach, które toczyły się ponad rok, 10 miesięcy, 10-14 miesięcy, 18 miesięcy czy 24 miesiące w I instancji.

40. Jednocześnie warto podkreślić, że z dniem 1 stycznia 2018 r. na mocy nowelizacji Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁵¹ sprawy o zobowiązanie członka rodziny do opuszczenia lokalu zostały uznane za sprawy pilne (§ 2 pkt 5 lit n Regulaminu). Zgodnie z § 56 ust. 2 Regulaminu rozprawy i posiedzenia w tych sprawach powinny być wyznaczane poza kolejnością wpływu spraw do sądu. Jednak jak widać z omówionych wcześniej statystyk wskaźnik czasu trwania tego typu spraw w I instancji dla pierwszego półroczu 2018 r. nie uległ obniżeniu, a nawet jest wyższy w porównaniu dla wyniku z 2017 r.

V.2.C. Interpretacja pojęcia „wspólnego zajmowania mieszkania”

41. Jednym z warunków, który musi być spełniony, żeby zobowiązano członka rodziny do opuszczenia mieszkania, jest fakt „wspólnego zajmowania mieszkania”. W orzecnictwie sądów powszechnych można dostrzec niejednorodność w wykładni tego pojęcia. Szczególnie dotyczy to sytuacji, w których osoba doświadczająca przemocy w rodzinie opuści wspólne mieszkanie zajmowane z domownikiem, co do którego zachodzi podejrzenie, że stosuje przemoc, jeszcze przed formalnym złożeniem wniosku o zobowiązanie do opuszczenia lokalu albo już w trakcie postępowania sądowego.

42. Przykładowo Sąd Rejonowy w Łęczycy postanowieniem z dnia 4 października 2016 r., sygn. akt I Ns 296/16⁵², oddalił wniosek o zobowiązanie do opuszczenia mieszkania, ponieważ wnioskodawczyni wyprowadziła się z mieszkania w obawie o bezpieczeństwo, co zdaniem sądu powodowało, że nie było spełnionego warunku wspólnego zajmowania mieszkania. Ostatecznie Sąd Okręgowy w Łodzi postanowieniem z dnia 5 kwietnia 2017

⁴⁹ Wskaźnik czasu trwania postępowania (według metodologii CEPEJ) (w dniach) - jest odniesieniem liczby spraw pozostających do załatwienia na następny okres statystyczny do przeciętnego załatwienia spraw w danym okresie statystycznym lub okresie działania jednostki sprawozdawczej - (365 dni - rok, 182,5 - półrocze, 91,25 - kwartał)

⁵⁰ Dane w tym rozdziale na podstawie pisma Ministerstwa Sprawiedliwości do HFPC z dnia 3 grudnia 2018 r. wraz z załącznikami, sygn. DSF-II-082-305/18.

⁵¹ Dz. U. poz. 2316 z późn. zm.

⁵² Na podstawie treści postanowienia Sąd Okręgowy w Łodzi z dnia 5 kwietnia 2017 r., sygn. III Ca 1874/16, [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15251000001503_III_Ca_001874_2016_Uz_2017-04-05_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15251000001503_III_Ca_001874_2016_Uz_2017-04-05_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

r., sygn. III Ca 1874/16⁵³, na skutek apelacji wnioskodawczyni zmienił to rozstrzygnięcie i nakazał opuszczenie mieszkania sprawcy przemocy w rodzinie. Sąd Okręgowy w Łodzi uznał wykładnię Sądu Rejonowego wręcz za absurdalną i zaznaczył, że: „Nie ma wątpliwości, że tym bardziej można wywieść, iż opisane wyżej domniemanie [domniemanie zaprzestania korzystania z lokalu w sytuacji opuszczenia lokalu] zostało obalone w sytuacji, gdy jedno z małżonków chciało uchronić siebie i dzieci (...). Powyższe rozważania nie pozostawiają (...) wątpliwości, że R. F., mimo faktycznego opuszczenia przez nią przedmiotowego lokalu, należy uznać za osobę wspólnie z J. F. – jako sprawcą przemocy – zajmującą mieszkanie czy też wspólnie z nim zamieszkującą.” Podobne stanowisko zajął m.in. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu w postanowieniu z dnia 3 lutego 2016 r. sygn. akt VIII Ns 504/14⁵⁴. Uzasadniając rozstrzygnięcie Sąd ten wskazał, że „w uzasadnieniu do projektu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie podniesiono, że konsekwencje prawne i społeczne przemocy w rodzinie powinien ponosić jej sprawca, a Państwo nie powinno pozwalać na sytuację, w której sprawca przemocy pozostaje w domu, a ofiara wraz z dziećmi ucieka przed nim (...). W ocenie Sądu okoliczność, iż wskutek przemocy rodzinnej wnioskodawczyni obecnie zamieszkuje u rodziców, nie może stanowić przesłanki do uznania bezzasadności jej wniosku. Wynika to z wykładni celowościowej art. 11a omawianej ustawy. W przeciwnym razie, ofiara przemocy w celu skutecznego dochodzenia obrony swoich interesów prawnych powinna, pomimo grożącego jej niebezpieczeństwa (...) pozostawać w jednym gospodarstwie domowym z oprawcą”. Na konieczność celowościowej wykładni i ochrony uciekających ze wspólnego mieszkania osób doświadczających przemocy wskazał także m.in. Sąd Okręgowy w Radomiu w postanowieniu z dnia 3 lutego 2015 r., sygn. akt IV Ca 549/14⁵⁵, oraz Sąd Rejonowy we Włocławku w postanowieniu z dnia 12 lipca 2017 r., sygn. akt I Ns 239/17⁵⁶ (nieprawomocne).

43. Jednak dla Sądu Okręgowego w Poznaniu okoliczność, że wnioskodawczyni wyprowadziła się z mieszkania, miała decydujące znaczenie dla sprawy. Postanowieniem z dnia 14 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu, sygn. akt XV Ca 626/16⁵⁷, zmienił orzeczenie sądu I instancji i oddalił wniosek o zobowiązanie do opuszczenia mieszkania. Sąd Okręgowy w Poznaniu zaznaczył, że „Nie można zgodzić się z Sądem I instancji, że powyższa okoliczność [wyprowadzenie się wnioskodawczyni z mieszkania] nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy z uwagi na przyczynę wyprowadzenia się H. A., a więc niewłaściwe zachowanie jej męża, przez którego była zaczepiana. Sąd podkreślił, że nie można sankcjonować sytuacji, gdy ofiara przemocy w rodzinie zmuszona jest opuścić mieszkanie, w którym nadal pozostaje sprawca (...). W niniejszej sprawie tymczasem sytuacja konfliktowa w rodzinie uczestników trwa od wielu lat i pod jej wpływem uczestniczka H. A. ostatecznie w listopadzie 2014r., a więc niemal 2 lata temu, wyprowadziła się do córki [wniosek o zobowiązanie do opuszczenia lokalu został złożony w sierpniu 2014 r. przez prokuratora- przyp. autora]. Trudno w tej sytuacji uznać za zasadne korzystanie – dla udzielenia jej ochrony – ze szczególnego instrumentu prawnego przewidzianego w art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”. Podobną perspektywę przyjął także Sąd Rejonowy w Oleśnie w postanowieniu z dnia 19 listopada 2015 r., sygn. akt I Ns 18/15⁵⁸, który oddalił wniosek o zobowiązanie do opuszczenia lokalu m.in. z tego powodu, że wnioskodawczyni nie mieszkała już w lokalu, który wcześniej zajmowała z domniemanym sprawcą. Sąd Rejonowy w Oleśnie w uzasadnieniu podkreślił, że w obliczu opuszczenia mieszkania nie są istotne powody wyprowadzenia się. Orzeczenie to nie jest prawomocne.

44. Należy również wskazać na postanowienie Sądu Rejonowego w Oławie z dnia 26 lutego 2015 r., sygn. akt VI Ns 315/14⁵⁹, którym oddalono wniosek o zobowiązanie do opuszczenia lokalu ponieważ domniemany sprawca przemocy wyprowadził się w wyniku zastosowania wobec niego środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia lokalu, więc w chwili orzekania nie mieszkał on już z wnioskodawczynią. Rozstrzygnięcie to zostało skrytykowane i zmienione postanowieniem Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2015r., sygn. akt II Ca 884/15⁶⁰. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zaznaczył, że: „literalne brzmienie art. 11 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wskazuje na wymóg „wspólnego zamieszkiwania” osób, co należy interpretować jako konieczność ich aktualnego (tzn. na dzień wydawania orzeczenia) przebywania w danym lokalu, choć z intencją stałego tam pobytu, nie tylko okazjonalnych odwiedzin. Jednocześnie tymczasowe opuszczenie mieszkania przez jego lokatora w związku z koniecznością zrealizowania pewnego obowiązku, bądź

⁵³ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/152510000001503_III_Ca_001874_2016_Uz_2017-04-05_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/152510000001503_III_Ca_001874_2016_Uz_2017-04-05_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁴ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155025500004003_VIII_Ns_000504_2014_Uz_2016-02-03_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155025500004003_VIII_Ns_000504_2014_Uz_2016-02-03_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁵ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/153010000002003_IV_Ca_000549_2014_Uz_2015-02-03_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/153010000002003_IV_Ca_000549_2014_Uz_2015-02-03_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁶ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/151030150000503_I_Ns_000239_2017_Uz_2017-09-04_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/151030150000503_I_Ns_000239_2017_Uz_2017-09-04_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁷ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/153510000007503_XV_Ca_000626_2016_Uz_2016-10-14_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/153510000007503_XV_Ca_000626_2016_Uz_2016-10-14_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁸ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155015500000503_I_Ns_000018_2015_Uz_2015-11-19_002](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155015500000503_I_Ns_000018_2015_Uz_2015-11-19_002) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁵⁹ Na podstawie postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2015r., sygn. akt II Ca 884/15, [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155025000001003_II_Ca_000884_2015_Uz_2015-11-20_002](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155025000001003_II_Ca_000884_2015_Uz_2015-11-20_002) (dostęp: 6.01.2019 r.).

⁶⁰ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155025000001003_II_Ca_000884_2015_Uz_2015-11-20_002](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155025000001003_II_Ca_000884_2015_Uz_2015-11-20_002) (dostęp: 6.01.2019 r.).

na skutek zaistnienia określonej okoliczności stanu faktycznego, nie świadczy o wyprowadzeniu się przez niego z mieszkania na stałe. (...) Należy mieć także na względzie funkcjonalne znaczenie normy z art. 11 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz istotę całego aktu prawnego (...). Przepisy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie mają na celu (...) przeciwdziałanie sytuacjom, w którym ofiary przemocy na skutek postępowania sprawcy są zmuszone do ucieczki, opuszczenia mieszkania stanowiącego ich jedyne miejsce zamieszkania. Z tego względu (...) nie należy dokonywać restrykcyjnej recepcji wskazanych przepisów (...)" Ponadto zdaniem Sądu Okręgowego w Szczecinie (postanowienie z dnia 21 listopada 2017 r., sygn. akt II Ca 571/17⁶¹) możliwość zobowiązania do opuszczenia lokalu występuje także gdy ofiara i sprawca fizycznie już razem nie zamieszkują, np. z tego względu, że sprawca się wyprowadził, ale ma w mieszkaniu cały czas swoje przedmioty.

45. Warto również wskazać, że w kontekście spełnienia przesłanki wspólnego zajmowania mieszkania sądy odmiennie podchodziły także do okoliczności, że domniemany sprawca przemocy przebywał w zakładzie karnym. Postanowieniem z dnia 3 listopada 2016 r. Sąd Okręgowy w Kaliszu, sygn. akt II Ca 414/16⁶², uznał, że niezasadne jest zobowiązywanie sprawcy przemocy do opuszczenia lokalu, gdy w chwili orzekania przebywał on w zakładzie karnym. Zdaniem Sądu Okręgowego wspólne zajmowanie mieszkania osoby stosującej przemoc jest kolejną konieczną przesłanką zobowiązania do opuszczenia lokalu. Natomiast fakt odbywania kary pozbawienia wolności nie był przeszkodą dla orzeczenia obowiązku opuszczenia lokalu przez Sąd Rejonowy w Giżycku (postanowienie z dnia 10 maja 2016, sygn. akt I Ns 563/15⁶³, nieprawomocne).

V.2.D. Wnioski

46. Sprawy o zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu wszczynane są niezwykle rzadko, szczególnie jeśli porówna się liczbę spraw z ilością inicjowanych corocznie procedur „Niebieskiej Karty” czy postępowań karnych dotyczących stosowania przemocy w rodzinie. Sytuacja ta może wskazywać, że osoby doświadczające przemocy w rodzinie nie uznają tego środka jako efektywnej możliwości ochrony swoich praw. Amnesty International podkreśla, że zniechęcający dla pokrzywdzonych przemocą może być formalizm związany z koniecznością złożenia wniosku i toczącym się postępowaniem⁶⁴. Niewątpliwie na poprawę tej sytuacji nie wpływa czas trwania postępowań w tych sprawach, który należy uznać za stosunkowo długi, co pokazują omówione wcześniej dane. Należy podkreślić, że długość postępowania będzie miała znaczenie dla oceny tego, czy środek ten będzie stanowił skuteczną i efektywną gwarancję bezpieczeństwa dla ofiary, czy jego działanie będzie miało jednak charakter iluzoryczny. Na problem czasu trwania tych postępowań zwracał uwagę również Rzecznik Praw Obywatelskich, który od dłuższego czasu wskazuje na potrzebę wprowadzenia zmian, które pozwolą jak najszybciej rozstrzygać tego typu sprawy. W ocenie Rzecznika uznanie tych spraw za pilne jest dobrym krokiem, lecz nie rozwiązuje wszystkich problemów⁶⁵. Jednocześnie Centrum Praw Kobiet zaapelowało o wprowadzenie zmian legislacyjnych, zgodnie z którymi sądy będą zobowiązane do wydania orzeczenia ciągu 48 godzin, a dodatkowo sąd miałby orzekać o zakazie zbliżania się i kontaktowania z osobą pokrzywdzoną⁶⁶. Wskazane kwestie są przedmiotem wewnętrznych i analitycznych prac trwających w Ministerstwie Sprawiedliwości⁶⁷.

47. Ponadto istotnym problemem jest także kwestia dokonywania przez sądy rozbieżnej wykładni przesłanek, których wystąpienie umożliwia zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu. Dotyczy to m.in. pojęcia „wspólnego zajmowania mieszkania”, w szczególności w kontekście spraw, w których osoba doświadczająca przemocy ucieka przed sprawcą ze wspólnego mieszkania. Kwestia ta okazała się kluczowa także w okolicznościach faktycznych zawisłej przed ETPC niniejszej sprawy A. K. p. Polsce. Analiza orzecznictwa wskazała, że również w innych sprawach sądy oddalały wnioski o zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu w sytuacji, gdy ofiara opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie w obawie o własne bezpieczeństwo. Jednakże w niektórych orzeczeniach sądy wskazywały, że takie rozstrzygnięcia w sposób rażący pomijają cel ustawy o

⁶¹ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155515000001003_II_Ca_000571_2017_Uz_2017-11-21_002](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155515000001003_II_Ca_000571_2017_Uz_2017-11-21_002) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶² [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/152505000001003_II_Ca_000414_2016_Uz_2016-11-03_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/152505000001003_II_Ca_000414_2016_Uz_2016-11-03_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶³ [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/150515100000503_I_Ns_000563_2015_Uz_2016-07-15_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/150515100000503_I_Ns_000563_2015_Uz_2016-07-15_001) (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶⁴ Polska wolna od przemocy wobec kobiet, Amnesty International, Warszawa 2018, s. 27, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2018/02/Polska-wolna-od-przemocy-wobec-kobiet_analiza_Amnesty-International-2.pdf (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶⁵ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 listopada 2018 r., sygn. IV.7214.110.2018.DZ, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20w%20sprawie%20d%C5%82ugotrwa%C5%82o%C5%9Bci%20spraw%20o%20nakaz%20opuszczenia%20lokalu%20sprawcy%20przemocy.pdf> (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶⁶ Centrum Praw Kobiet, Petycja do klubów poselskich w sprawie natychmiastowej izolacji sprawcy od ofiary, <https://cpk.org.pl/petycje/petycja-do-klubow-poselskich-w-sprawie-natychmiastowej-izolacji-sprawcy-od-ofiary/> (dostęp: 6.01.2019 r.)

⁶⁷ Pismo Ministra Sprawiedliwości do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 3 stycznia 2019 r., sygn. DLPC-IV-053-2/18, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20MS%203.01.2019.pdf> (dostęp: 16.01.2019 r.)

przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, którym jest przeciwdziałanie przemocy i udzielenie wsparcia osobie na nią narażonej.

48. Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności należy stwierdzić, że środek w postaci możliwości zobowiązania sprawcy do opuszczenia lokalu nie stanowi efektywnej drogi ochrony praw i wolności osób doświadczających przemocy. Takie zdanie wyraziło także ponad 65 % ankietowanych przez HFPC adwokatów i radców prawnych.

VI. Podsumowanie

Mając na uwadze przedstawione argumenty pragniemy sformułować następujące wnioski:

- w sprawie A. K. p. Polsce ETPC ma możliwość rozwinięcia standardów dotyczących ochrony osób doświadczających przemocy w rodzinie, w szczególności w zakresie pozytywnych obowiązków ciążących na władzach krajowych dotyczących przeciwdziałania przemocy i zapewniania bezpieczeństwa.
- badania oraz oficjalne statystyki pokazują, że przemoc w rodzinie jest poważnym i aktualnym problemem w Polsce, a skala tego zjawiska nie maleje;
- organizacje pozarządowe, krajowe instytucje zajmujące się ochroną praw człowieka, a także międzynarodowe ciała i organizacje wskazują, że w Polsce kobiety doświadczające przemocy nie mają zapewnionej adekwatnej ochrony. Spowodowane jest to m.in. lukami w regulacjach prawnych, niewystarczającą efektywnością środków nakierowanych na ochronę ofiar, a także niskim zaangażowaniem organów wymiaru sprawiedliwości w prowadzenie tego typu spraw;
- w szczególności należy wskazać, że krajowe przepisy nie przewidują efektywnych środków, które pozwalałyby na szybkie i skuteczne odseparowanie sprawcy od osób narażonych na przemoc. Warunku tego nie spełniają środki zapobiegawcze, które mogą być stosowane w postępowaniu karnym. Również możliwość zobowiązania sprawcy do opuszczenia lokalu w trybie cywilnym nie może być uznana za efektywny środek ochrony osób narażonych na przemoc, w szczególności ze względu na znaczny czas trwania tego typu spraw;
- zaniechanie podejmowania przez władze krajowe efektywnych środków nakierowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz udzielanie wsparcia i ochrony osobom doświadczającym tej przemocy powoduje, że przemoc w rodzinie należy traktować jako problem systemowy w Polsce;
- rozstrzygnięcie w sprawie A. K. p. Polsce będzie miało znaczenie nie tylko dla Skarżącej, ale także dla innych osób doświadczających przemocy w rodzinie w Polsce. Ponadto biorąc pod uwagę, że problem ten ma charakter globalny, należy mieć nadzieję, że rozwinięty w tej sprawie standard wpłynie na poprawę sytuacji osób narażonych na przemoc także w innych krajach.

Opinia przyjaciela sądu została przygotowana przez apl. adw. Jarosława Jagurę, prawnika w Programie Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka pod nadzorem adw. Katarzyny Wiśniewskiej, Koordynatorki Programu Spraw Precedensowych oraz dr Piotra Kładocznego, Sekretarza Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka..

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Piotr Kładoczny
Sekretarz Zarządu

Maciej Nowicki
Wiceprezes Zarządu

Wykres nr 1

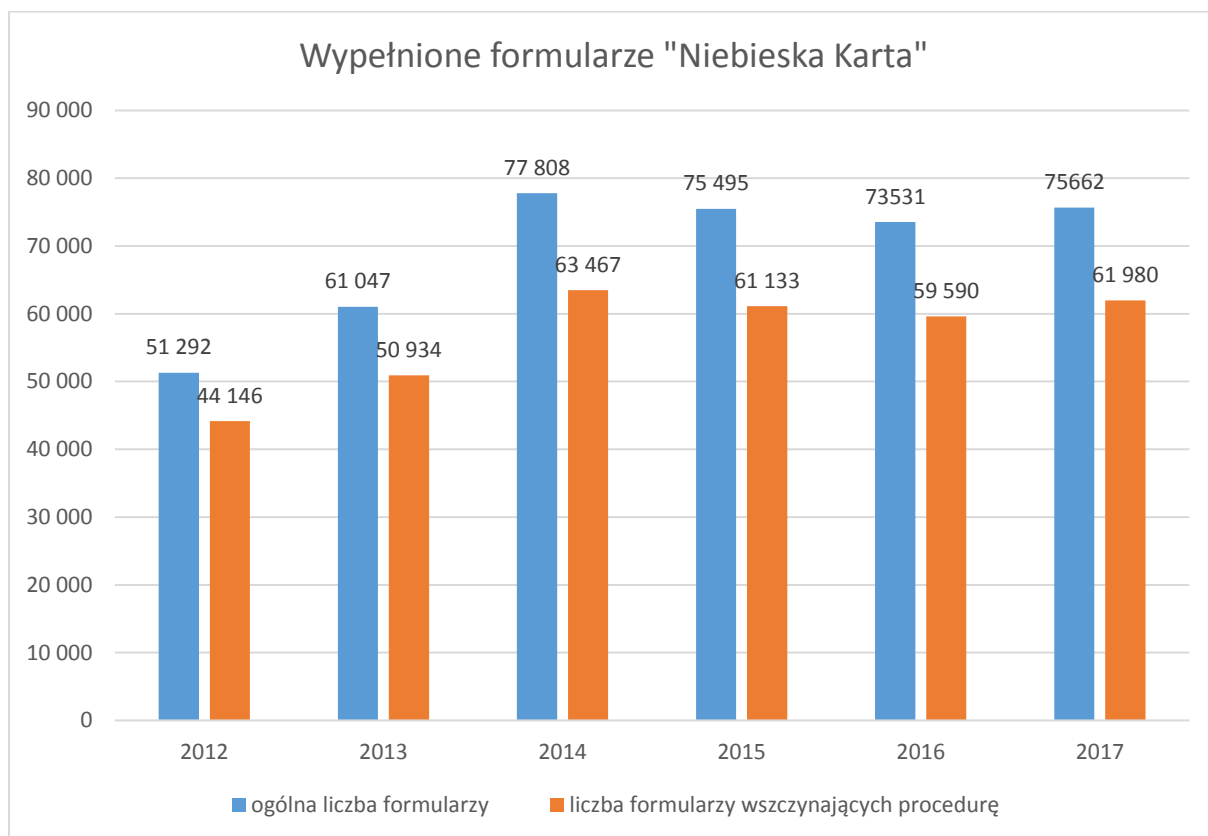
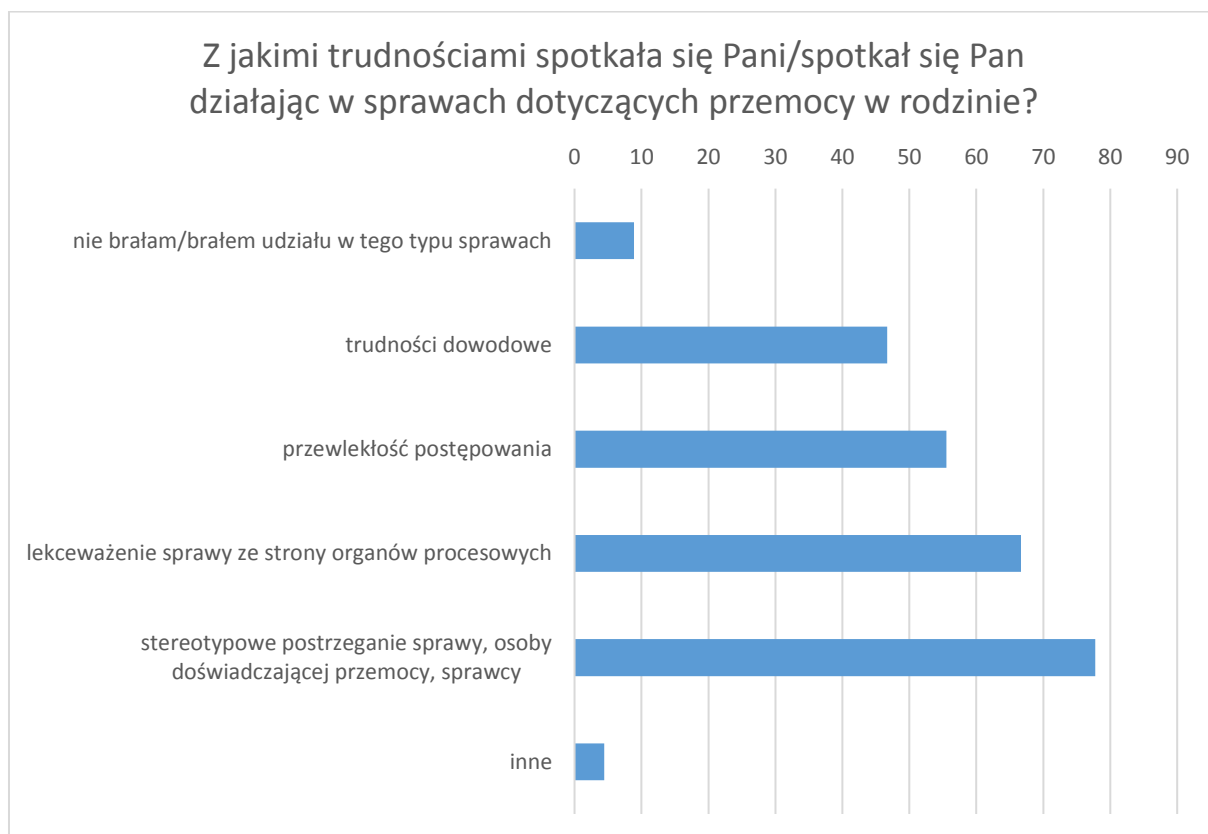

Tabela nr 2

Komenda Wojewódzka Policji	Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie	Liczba osób zatrzymanych w związku z podejrzeniem stosowania przemocy w rodzinie	Udział osób zatrzymanych do ogółu osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie (w procentach)
Białystok	3846	1684	43,79
Bydgoszcz	4050	989	24,42
Gdańsk	3046	580	19,04
Gorzów Wielkopolski	2202	412	18,71
Katowice	6989	976	13,96
Kielce	3610	466	12,91
Kraków	4738	1841	38,86
Lublin	6036	550	9,11
Łódź	4540	1958	43,13
Olsztyn	5619	1912	34,13
Opole	1649	325	19,71
Poznań	5023	714	14,21
Radom	5306	2454	46,25
Rzeszów	4766	725	15,21
Szczecin	5130	609	11,87
Wrocław	5564	788	14,16
Komenda Stołeczna Policji	4092	1192	29,13
POLSKA	76206	18175	23,85

Wykres nr 3

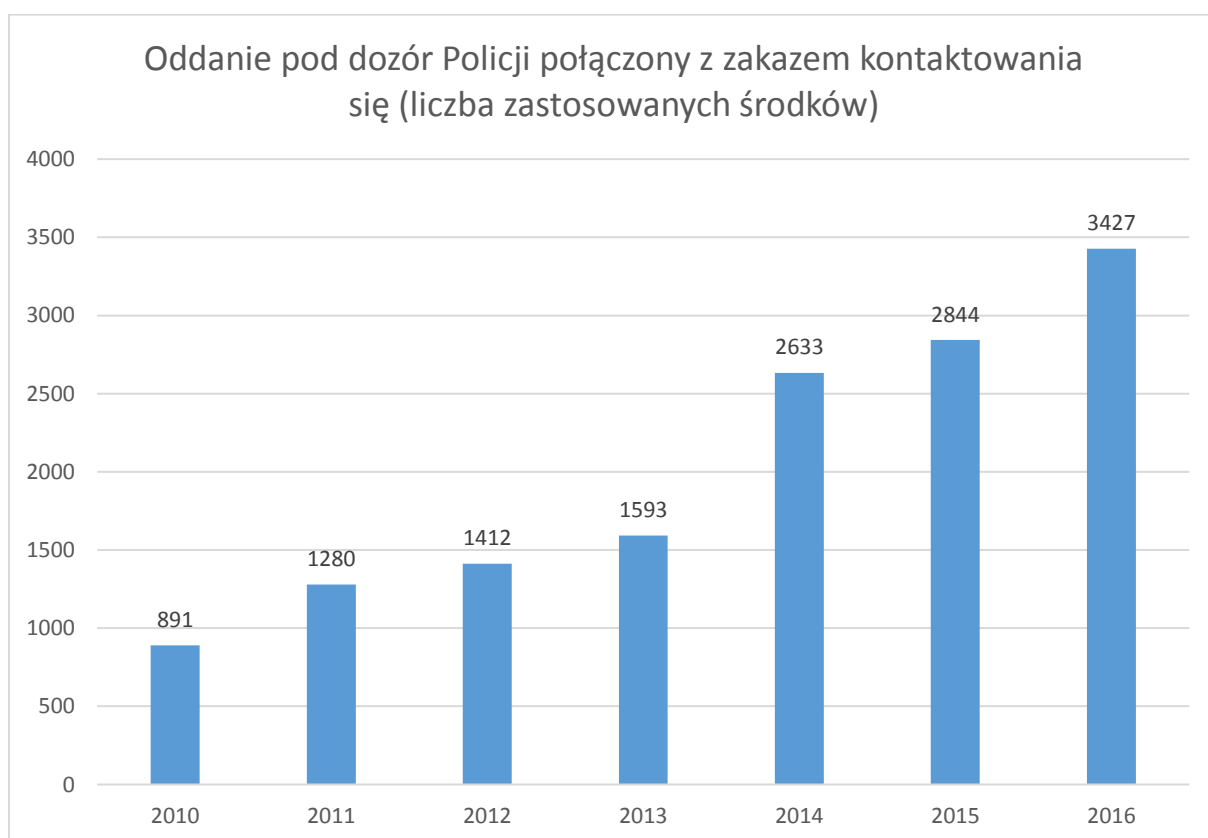
Wykres nr 4

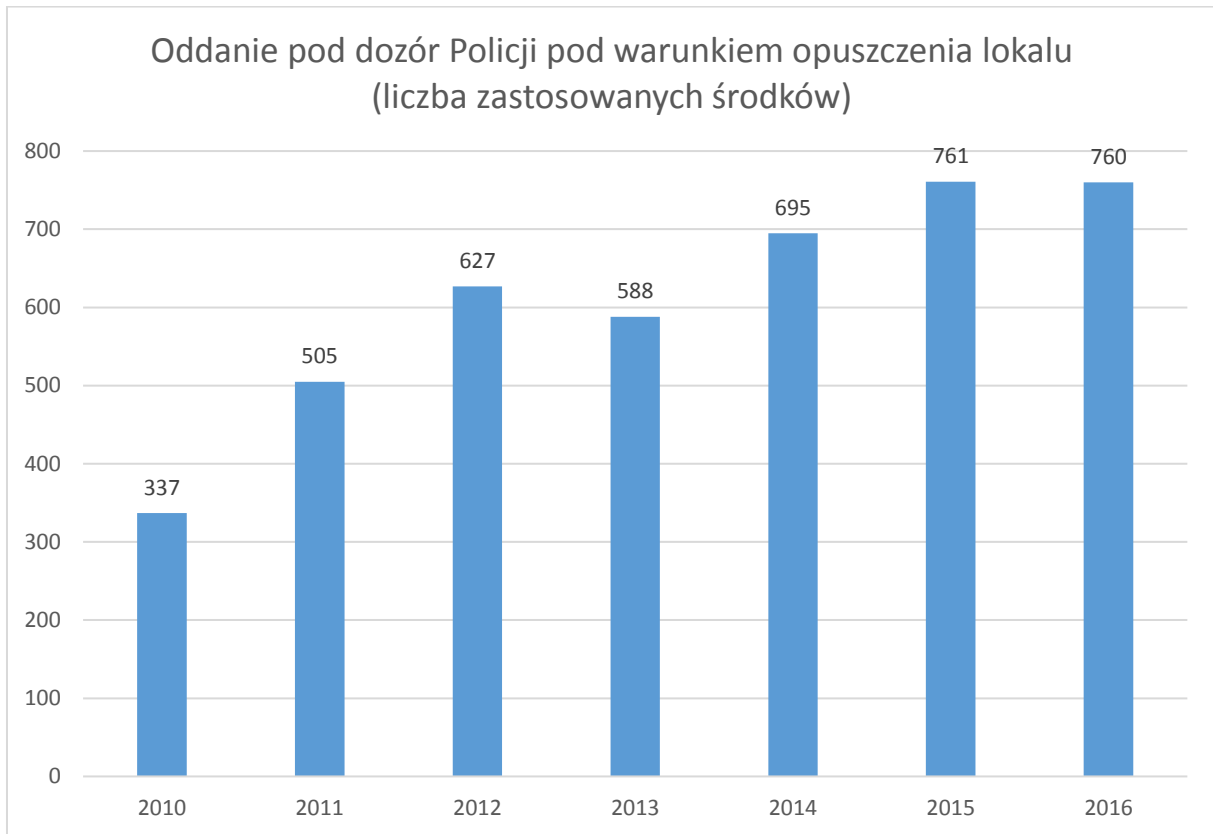
Wykres nr 5

Wykres nr 6

Wykres nr 7

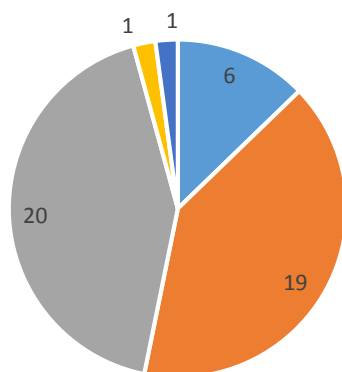

Wykres nr 8

Wykres nr 9

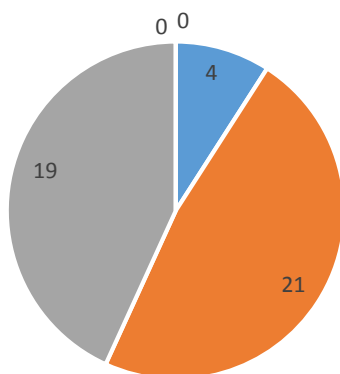
Czy w sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie, w których brała Pani/brał Pan udział stosowane były środki zapobiegawcze? - nakaz okresowego opuszczenia lokalu

- nie brałam/brałam udziału w tego typu sprawach albo nie pamiętam
- nie był stosowany
- w niektórych sprawach
- w około połowie spraw
- w większości spraw

Wykres nr 10

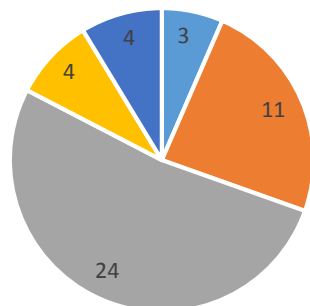
Czy w sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie, w których brała Pani/brał Pan udział stosowane były środki zapobiegawcze? tymczasowe aresztowanie

- nie brałam/brałam udziału w tego typu sprawach albo nie pamiętam
- nie był stosowany
- w niektórych sprawach
- w około połowie spraw
- w większości spraw

Wykres nr 11

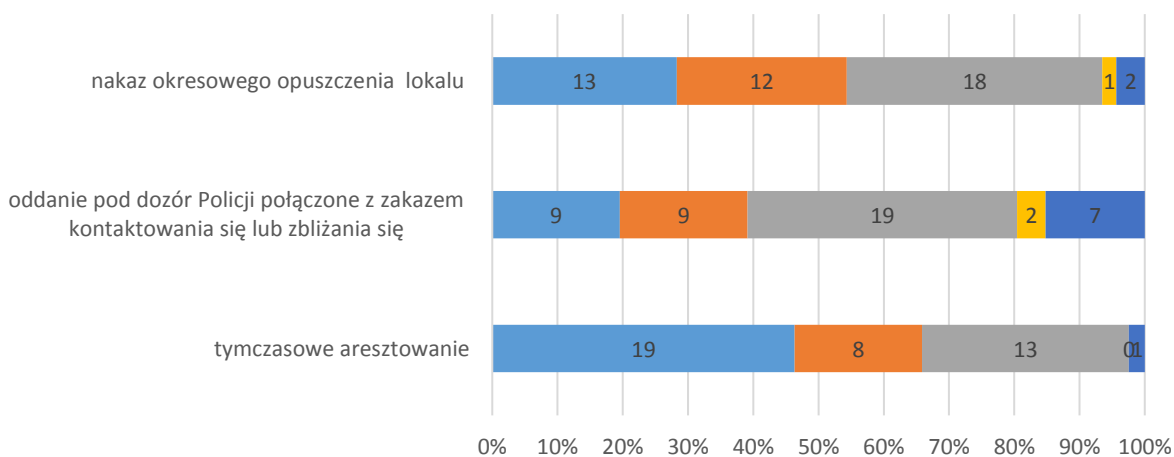
Czy w sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie, w których brała Pani/brał Pan udział stosowane były środki zapobiegawcze? - oddanie pod dozór Policji połączone z zakazem kontaktowania się lub zbliżania się

- nie brałam/brałem udziału w tego typu sprawach albo nie pamiętam
- nie był stosowany
- w niektórych sprawach
- w około połowie spraw
- w większości spraw

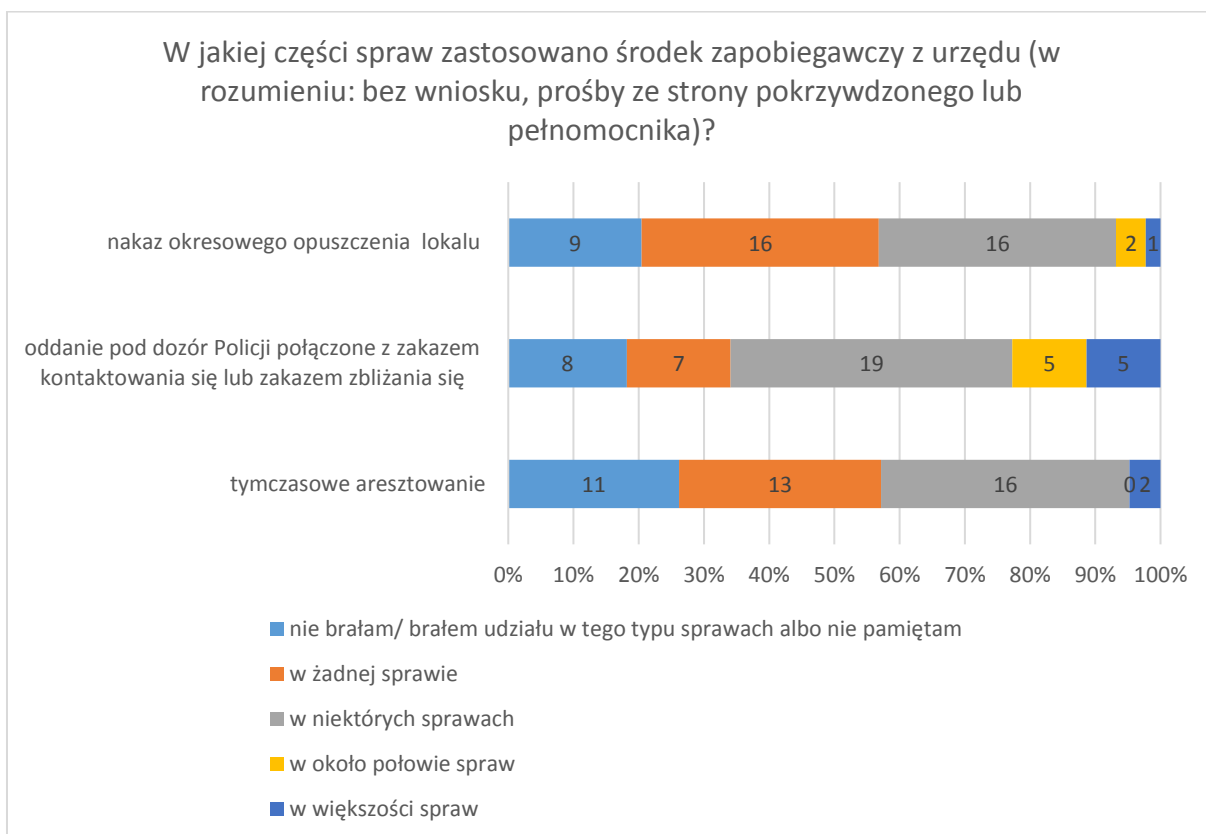
Wykres nr 12

W jakiej części spraw uwzględniono prośbę/wniosek stosując środek zapobiegawczy?

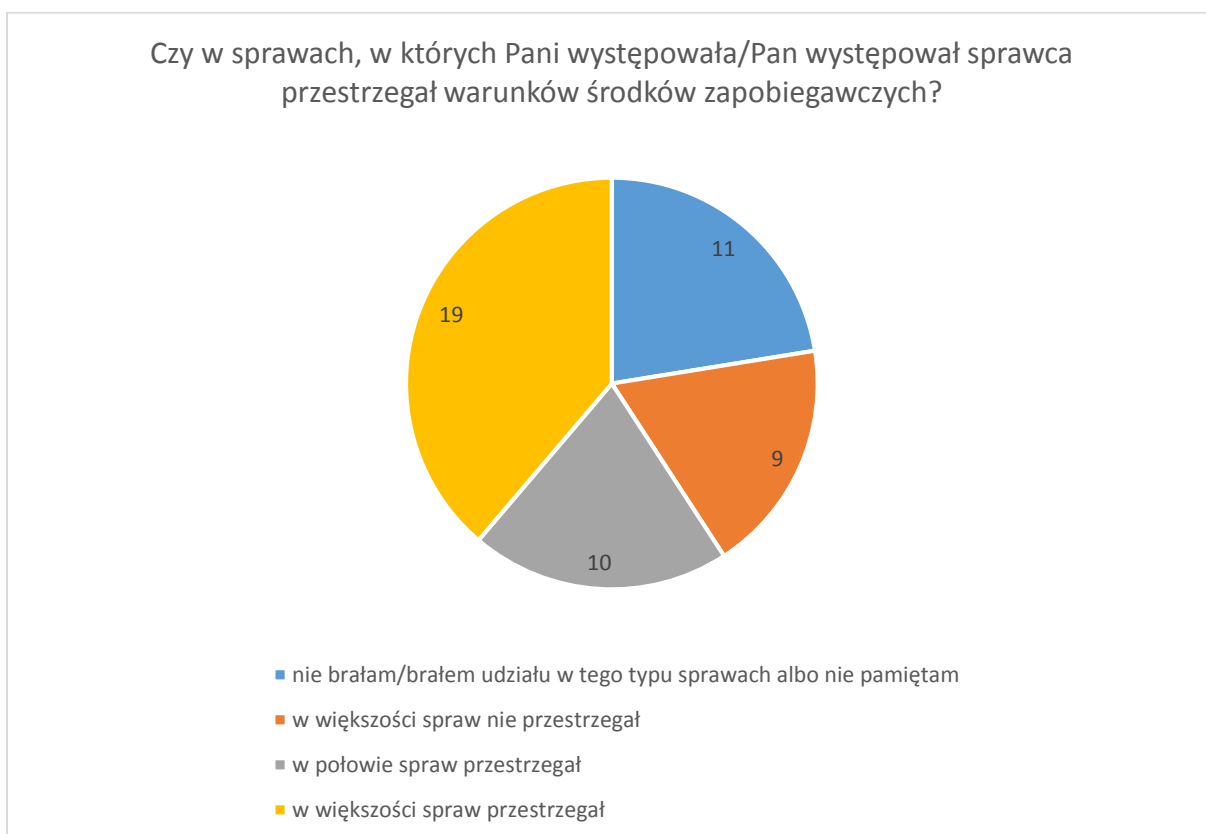

- nie brałam/brałem udziału w tego typu sprawach albo nie pamiętam
- w żadnej sprawie
- w niektórych sprawach
- w około połowie spraw
- w większości spraw

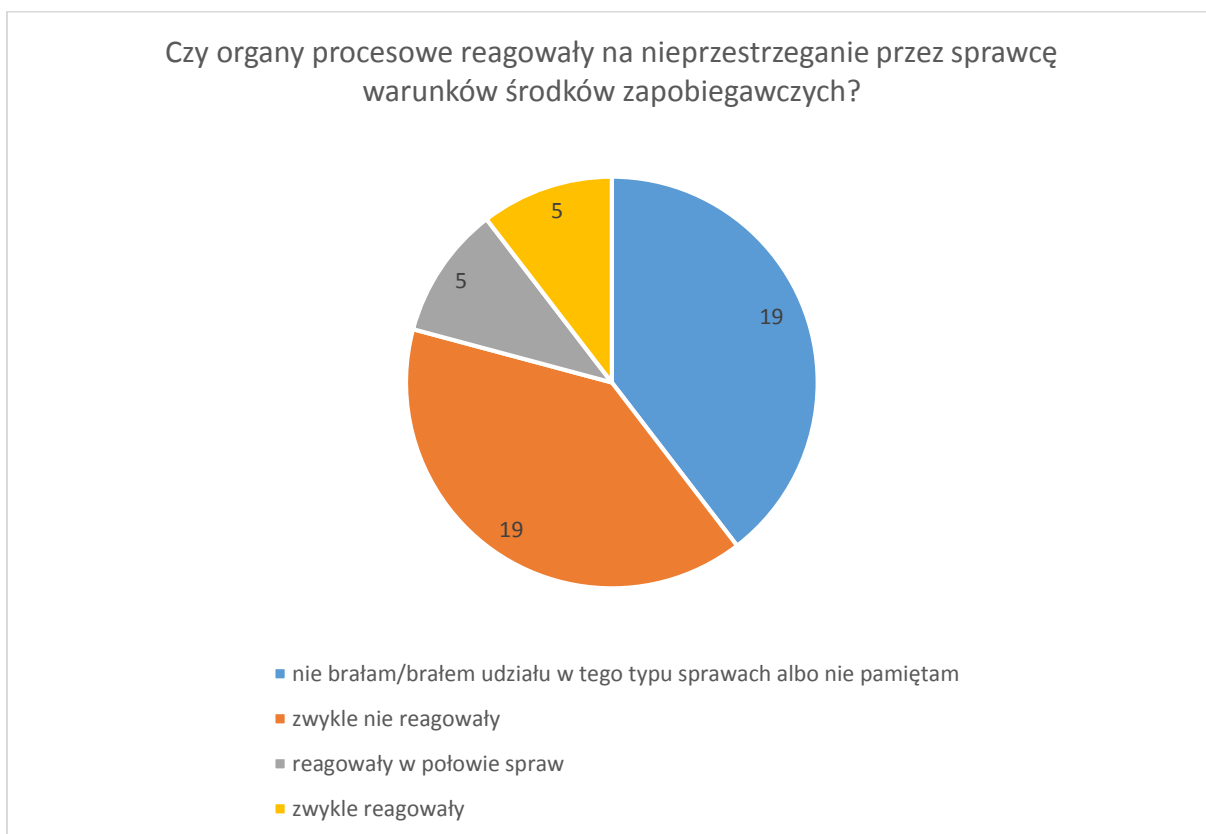
Wykres nr 13

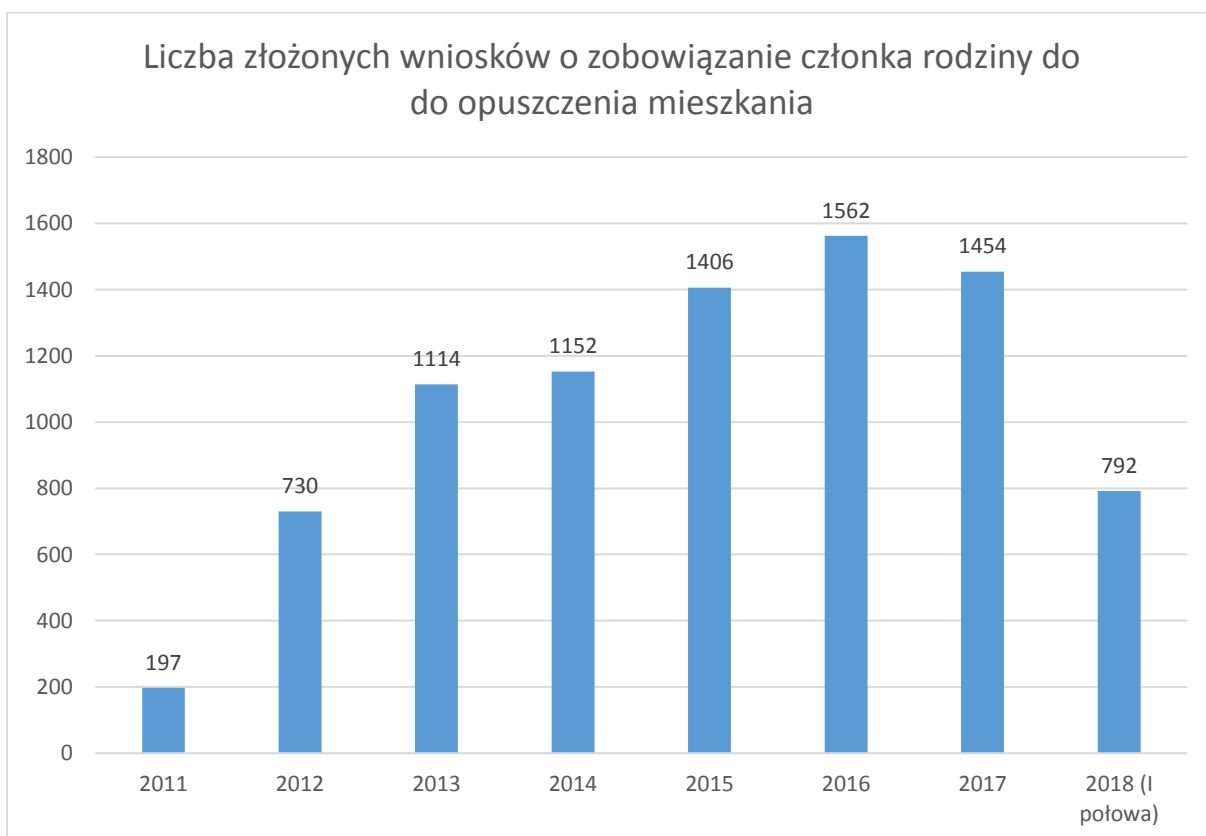
Wykres nr 14

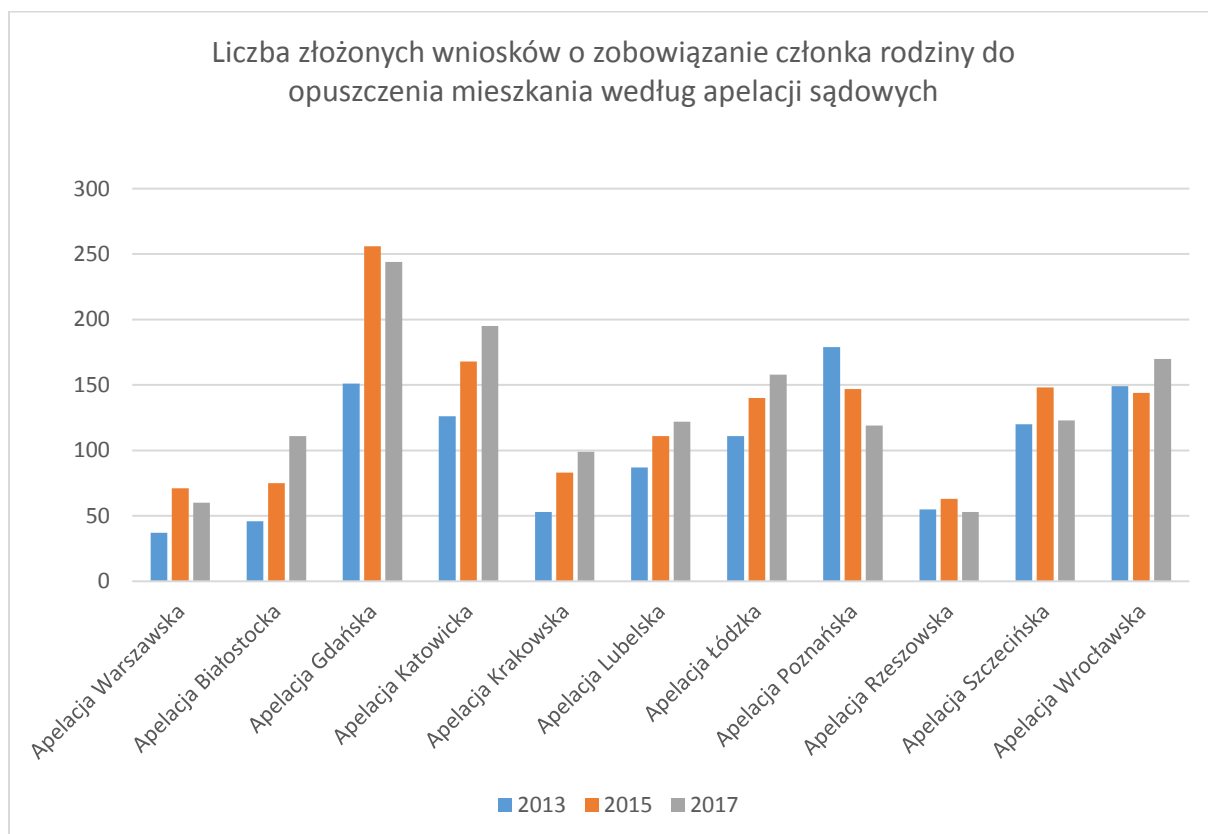
Wykres nr 15

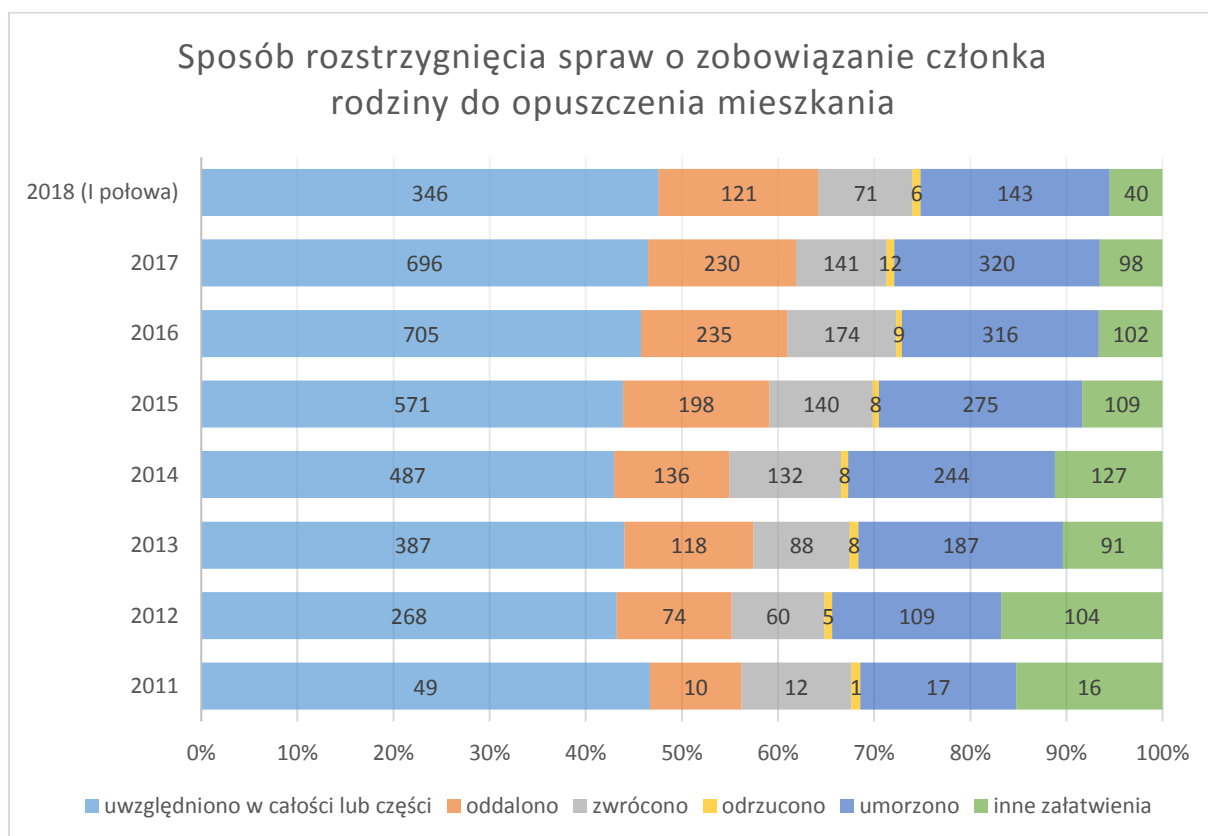
Wykres nr 16

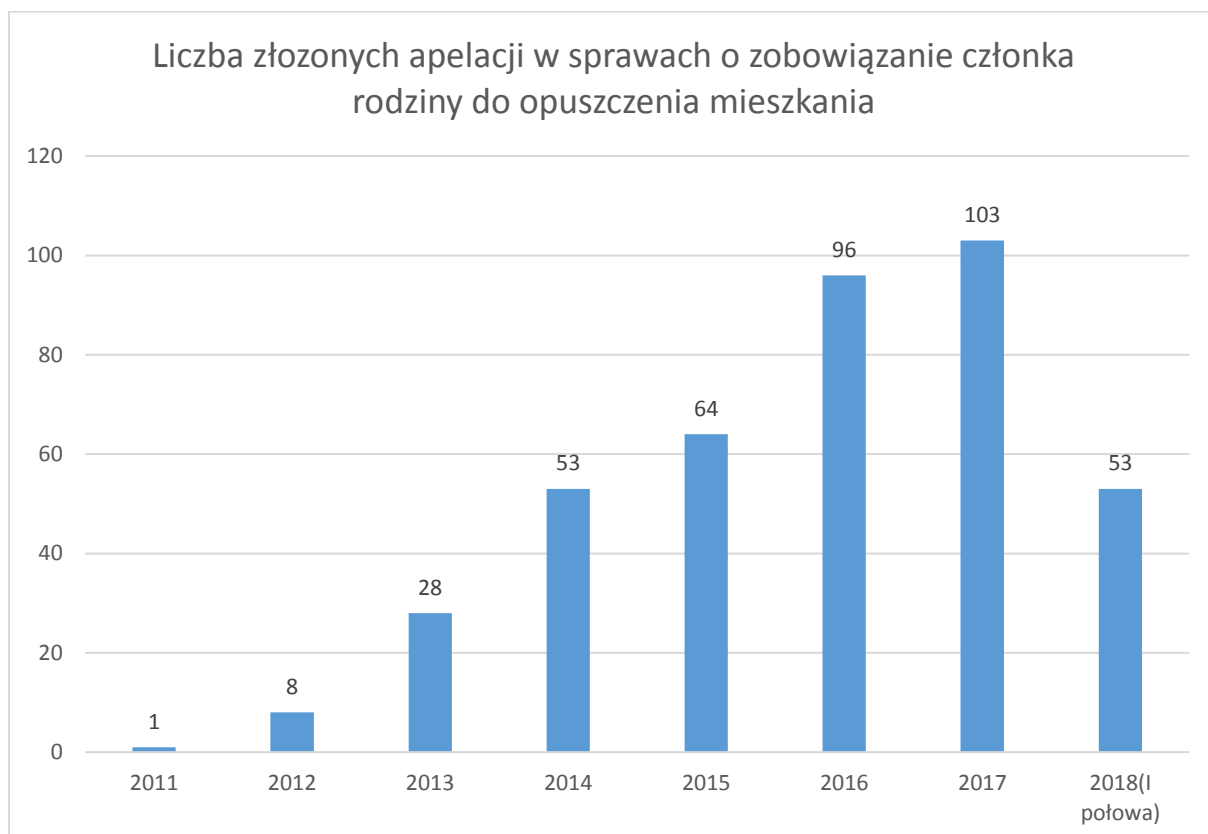
Wykres nr 17

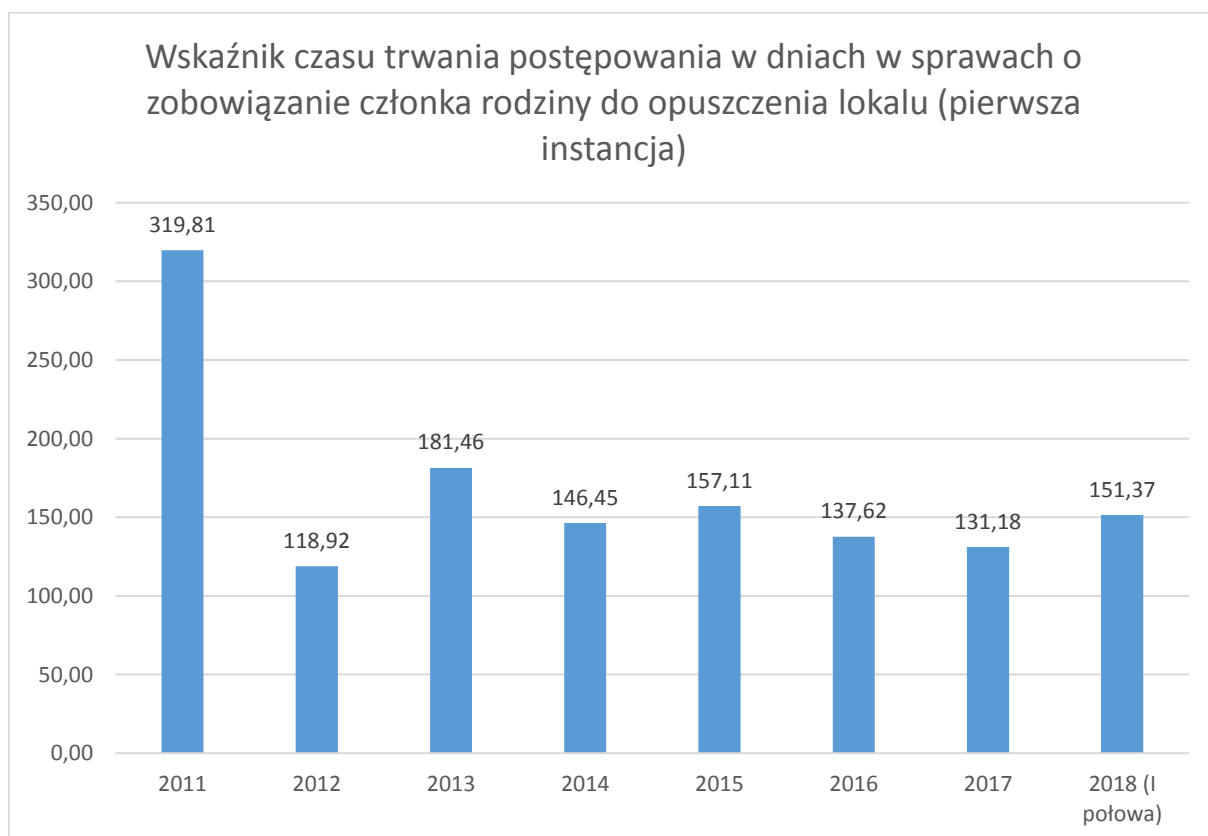
Wykres 18

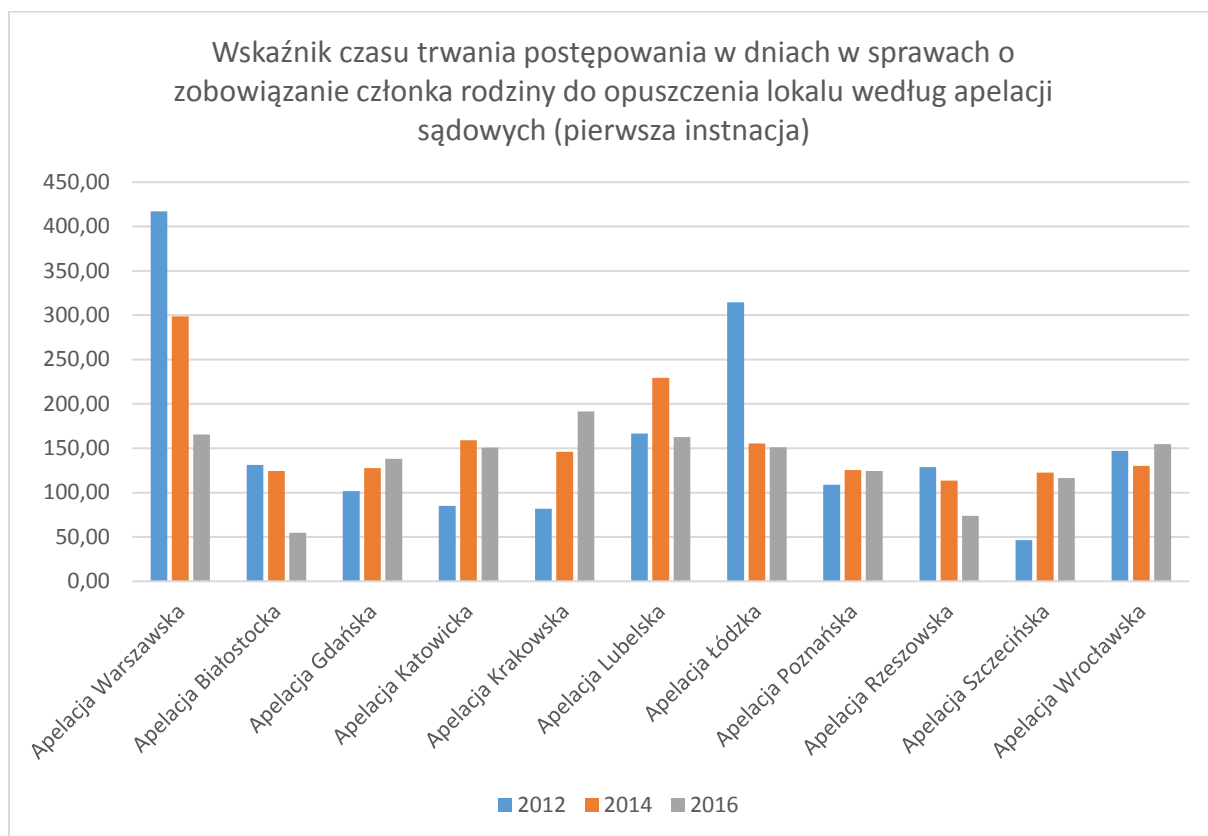
Wykres nr 19

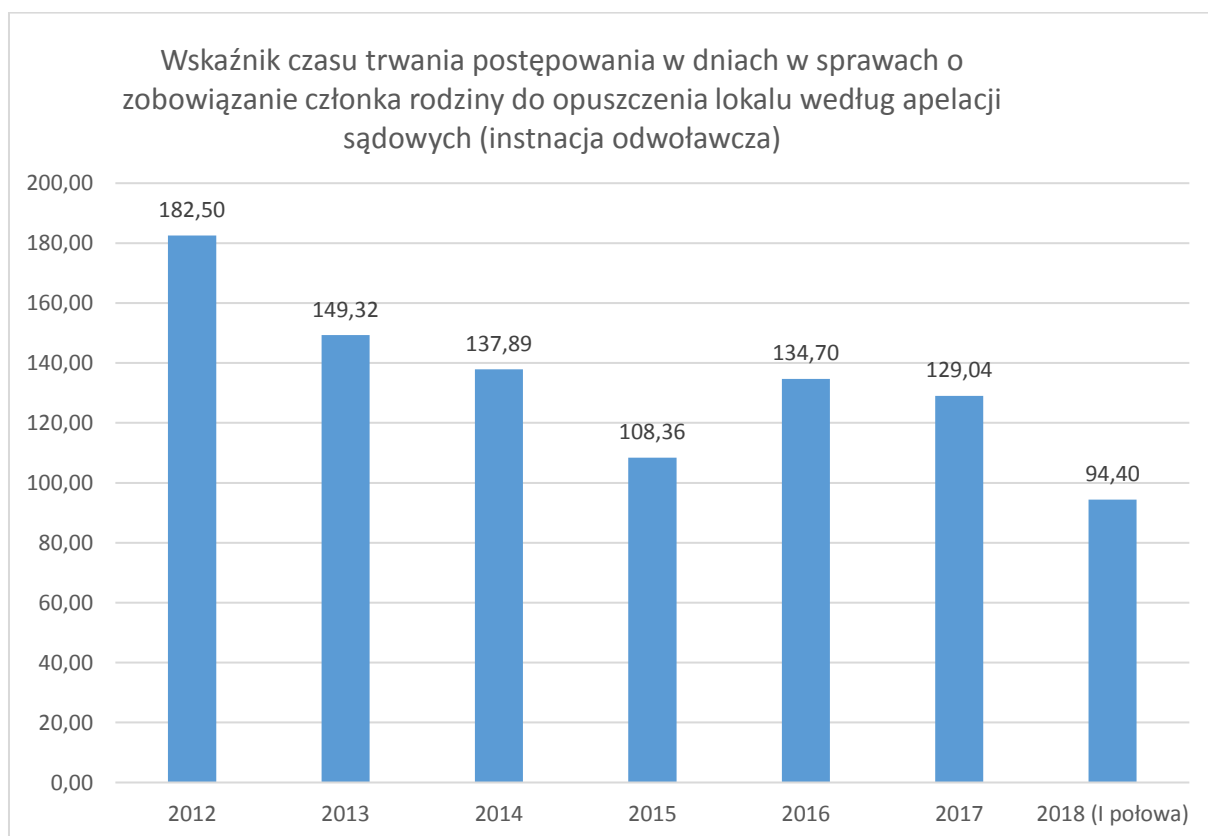
Wykres nr 20

Wykres nr 21

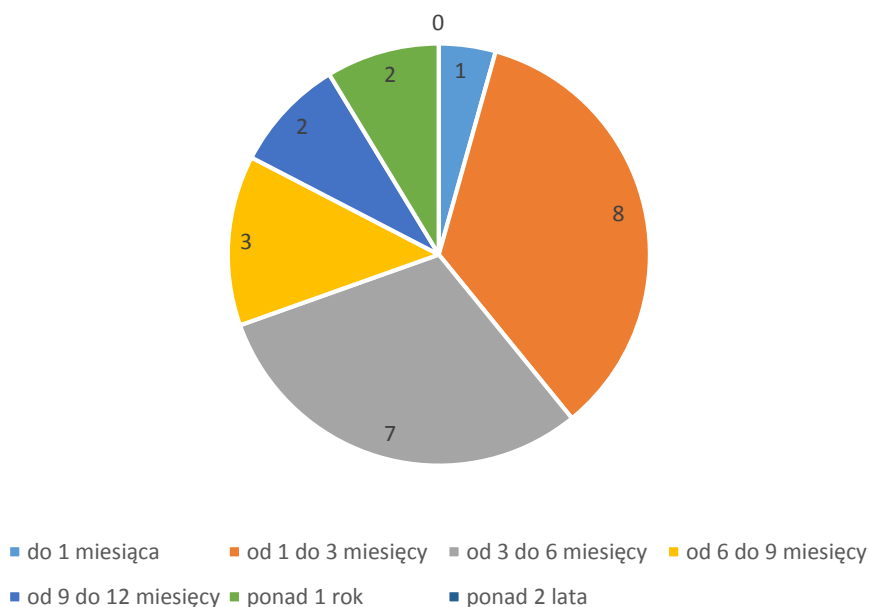

Wykres nr 22

Wykres nr 23

Jak długo zwykle trwały postępowania w sprawie o zobowiązanie do opuszczenia lokalu przed sądem I instancji (od chwili złożenia wniosku do wydania rozstrzygnięcia przez sąd I instancji), w których brał Pan/brała Pani udział?

Wykres nr 24

Jak długo zwykle trwało postępowanie odwoławcze w sprawie o zobowiązanie do opuszczenia lokalu (biorąc pod uwagę czas od wydania rozstrzygnięcia przez sąd I instancji do czasu wydania rozstrzygnięcia przez sąd II instancji), w których brał Pan/brała Pani

